

TARTU ÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Kristiina Raba

**ETTEVÕTLUSEGA ALUSTAMISEL KAASNEVAD
TURUTÕKKED EESTI PUIDUSEKTORIS**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: dotsent Diana Eerma

Tartu 2020

Suunan kaitsmisele (Diana Eerma)

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....
(Kristiina Raba)

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. TURUTÕKKED ETTEVÕTLUSEGA ALUSTAMISEL	6
1.1. Turutõkete teoreetiline käsitus	6
1.2. Puidusektor ja selle eripära	11
1.3. Ülevaade turutõkete ning puidusektori varasematest uuringutest.....	17
2. ETTEVÕTLUSEGA ALUSTAMINE EESTI PUIDUSEKTORIS	20
2.1 Ülevaade Eesti puidusektorist, andmetest ning uuringumetoodikast.....	20
2.2 Turutõkked ettevõtlusega alustamisel Eesti puidusektoris	29
KOKKUVÕTE.....	41
VIIDATUD ALLIKAD	44
LISAD	50
Lisa 1. Bakalaureusetöö küsimustik.....	50
SUMMARY	53

SISSEJUHATUS

Metsarohkus kui Eesti loomulik konkurentsieelis on olnud aluseks tugeva puidutööstuse kujunemisel (Nestor 2016). Puidusektor on üks olulisemaid harusid Eestis, millel on suur osatähtsus tööhõives ja töötleva tööstuse kogutoodangus, moodustades seejuures suure osa Eesti ekspordist ning olles peamine tööstusharu, mis tasakaalustab negatiivset väliskaubandusbilanssi (Appo *et al.* 2004: 7; Kaarna *et al.* 2013: 5). Teatud iseärasused turul juba eksisteerivate ettevõtete struktuuris võivad aga põhjustada alustavatele ettevõtetele ebasoodsaid tingimusi (Karakaya, Stahl 1989: 80), mistõttu kannavad uued ettevõtted sisenemisbarjääride tõttu kahjusid, millega turul juba tegutsevad ettevõtted arvestama ei pea.

Alustavate ettevõtete turule sisenemine on olulise tähtsusega turumajanduse efektiivseks toimimiseks, suurendades ettevõtetevahelist konkurentsi ning kaasates uusi ideid või uuendusi tootmisprotsessides (Pattnaik *et al.* 2018: 1054). Töö autor leiab, et puidusektoris on uutele ettevõtetele turule ligipääsu tagamine tähtis, et kindlustada sektori olulisus ning tõketeta toimimine Eesti majanduses. Teema on aktuaalne ning vajab lähemat käsitlust, sest varasemad tööd ei keskendu antud sektori turutõketele Eestis.

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on välja selgitada ettevõtlusega alustamisel esinevad turutõkked Eesti puidusektoris. Tõkkeid defineeritakse üldiselt kui turule sisenemise ja turult väljumisega seotud barjääre, kuid käesolevas töös nagu ka akadeemilises kirjanduses, keskendutakse peamiselt sisenemisbarjääridele (*entry barriers*). Bakalaureusetöö eesmärgi saavutamiseks püstitab töö autor järgnevad uurimisülesanded:

- defineerida turutõkete mõiste ning selgitada tõkete esinemise võimalikkust;
- määratleda puidusektor ning analüüsida sektori eripära ja turustruktuuri;
- koostada ülevaade varasematest töödest ja nende tulemustest antud teemal;

- analüüsida Eesti puidusektorit, kirjeldada uurimismeetodit ning koguda tööks vajaminevad andmed;
- tulemuste põhjal välja selgitada ettevõtlusega alustamisel kaasnevad turutõkked Eesti puidusektoris.

Töö teoreetilises osas defineeritakse turutõkete olemus ning selgitatakse nende esinemist majanduses. Seejärel analüüsitakse puidusektori üldist eripära ning turustruktuuri. Võrdluseks antakse ülevaade varem tehtud uurimistöödest puidusektori ning turutõkete kohta Eestis. Varasemate uuringute analüüsi tulemusena selgitatakse välja uurimislünk.

Empiirilises osas analüüsitakse töö teoreetilise osa taustal Eesti puidusektori turustruktuuri ning eripärasid, millele järgneb uurimismeetodi tutvustus. Eesti Majanduse Tegevusalade Klassifikaatori (EMTAK) selgitavate märkuste liigituse alusel keskendutakse käesolevas töös kolmele puidusektoris kuuluvale allharule – puidutöötlemisele, tselluloosi- ja paberitööstusele ning mööblitootmisele. Eelneva alusel viis töö autor läbi küsitluse Eesti puidusektoris kuuluvate ettevõtete seas, mille vanus on kuni üks aasta. Küsimuste koostamisel lähtuti töö teoreetilises osas käsitletud turutõkete olemusest ja puidusektori turustruktuuri eripäradest. Küsimustik sisaldas peamiselt valikvastustega küsimusi, kuid mõnel juhul tuli vastajal lisada omapoolseid selgitusi.

Käesoleva töö koostamisel on kasutatud erinevaid rahvusvahelisi allikaid ning uuringuid. Teoreetilise tagapõhja koostamisel kasutatakse enim Michael E. Porteri ning Fahri Karakaya ja Michael J. Stahli töid. Allikad on kogutud peamiselt EBSCOdiscovery, JSTOR ja Google Scholar andmebaasidest.

Märksõnad: puidusektor, turutõke, sisenemisbarjäär, alustav ettevõte.

1. TURUTÖKKED ETTEVÕTLUSEGA ALUSTAMISEL

1.1. Turutõkete teoreetiline käsitlus

Akadeemilises kirjanduses on turutõkkeid defineeritud erinevalt ning arusaam nende olemusest pole tihtipeale üksmeelne (Demsetz 1982: 47; McAfee *et al.* 2004: 463). Peamiselt mõeldakse turutõkete all turule sisenemisega ja sealt väljumisega seotud barjääre. Käesolevas töös keskendutakse eelkõige sisenemisbarjääridele, sest bakalaureusetöö fookuseks on alustavad ettevõtted. Siiski defineeritakse turutõkete üldise olemuse mõistmiseks ka turult väljumisega seotud tõkked. Järgnevalt analüüsitakse erinevate autorite seisukohti ning esitatakse turutõkete võimalikud vormid.

Porter (2008: 26), kes liigitab turule sisenemise tõkkeid seitsmesse kategooriasse, kirjeldab sisenemisbarjääre kui turul olevate ettevõtete (*incumbent firms*) eelist alustavate ettevõtete ees. Nii leiab ka Bain (1956: 3, viidatud Pattnaik *et al.* 2018: 1054 vahendusel), defineerides turule sisenemise tõkkeid kui turul olevate ettevõtete eelist, mis tuleneb püsivast konkurentsitasemest kõrgemal olevast hinnast, kuid seejuures meelitamata uusi ettevõtteid turule sisenema. Sama moodi defineeritakse turutõkkeid ka ühekordseteks kuludeks või takistusteks, mistõttu on turul olevatel ettevõtetel võimalik säilitada konkurentsitasemest kõrgemat hinda (Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium 2009: 7).

Lisaks eelnevale peetakse turutõkkeid ka tööstusharu iseloomustavaks struktuurseks tunnuseks ning põhjuseks, miks mõnedel tööstusharudel on võime teenida suuremat tulu (Weizsacker 1980: 399; Demsetz 1982: 47). Karakaya ja Stahl (1989: 80) nimetavad sisenemisbarjääre ettevõtte finantsiliseks riskiks, mis kaasneb uuele või juba tuttavale turule sisenemisega, olenemata sellest, kas ettevõtte soovib pakkuda täiesti uut või turul juba eksisteerivat toodet. Turutõkkeid peetakse ka kui konkurentsi piiravateks barjäärideks, mis pärsvad Adam Smithi majandusteoreetilise „nähtamatu käe“

kontseptsiooni toimimist, tekitades seeläbi ebaefektiivsust (Weizsacker 1980: 399). Alljärgnev tabel 1 koondab eelnevalt analüüsitud turutõkete definitsioonid.

Tabel 1. Turutõkete võimalikud definitsioonid

Autor, aasta	Turutõkete definitsioonid
Porter (2008)	Sisenemisbarjäärid on turul olevate ettevõtete eelis alustavate ettevõtete ees.
Karakaya, Stahl (1989)	Turule sisenemise barjäärid on finantsiliseks riskiks alustavatele ettevõtetele. Tõkked on tööstusharudes eristatavad olulisuse alusel ning nende esinemine ei sõltu tihtipeale pakutavast tootest ja selle spetsiifikast.
Demsetz (1982)	Turutõkete ühest definitsiooni on raske määrata, kuid osade tööstusharude võimet teenida suuremat tulu võib selgitada turutõkete esinemisega.
Weizsacker (1980)	Sisenemisbarjäärid on tõkked, mis mõjutavad tööstusharu konkurentsivõimet ja tulemuslikkust.
Bain (1956)	Tõkked on turul olevate ettevõtete eelis turule sisenejate ees, mis võimaldavad turul olijatel hoida konkurentsitasemest kõrgemat hinda.

Allikas: autori koostatud.

Tabelist 1 selgub, et turutõkete puhul puudub ühene definitsioon. Üheks põhjuseks võib olla tööstusharude struktuursed erinevused, kus nimetatud tõkked esinevad. Siiski on erinevate autorite turutõkete definitsioonides peamiseks ühiseks omaduseks turul juba eksisteerivate ettevõtete eelisseisund, mis võib tuleneda erinevatest teguritest. Lisaks sellele peetakse turule sisenemise tõkkeid konkurentsi piiravaks olukorraks, mistõttu on turul olevatel ettevõtetel võimalik teenida suuremat tulu. Seetõttu võib turutõkkeid iseloomustada kui negatiivset nähtust majanduses, kus ühe osalise strateegiline tegutsemine või haru üldine struktuur võib tekitada konkurentsitõrkeid. Siiski ei sõltu turutõkete esinemine sageli toote või teenuse enda olemusest, vaid haru struktuurist, kuhu siseneda soovitakse.

Nagu eelnevalt mainitud, defineeritakse turutõkkeid erinevalt, kuid üheks peamiseks tunnuseks on turul olevate ettevõtete eelisseisund sisenejate ees, mida ka Michael E. Porter turutõkete olemuse all silmas pidas. Seetõttu keskendutakse käesolevas töös nimetatud autori sisenemisbarjääride liigitusele ning järgnevalt esitatakse seitse võimalikku sisenemisbarjääri Porteri käsitluses (2008: 26-28):

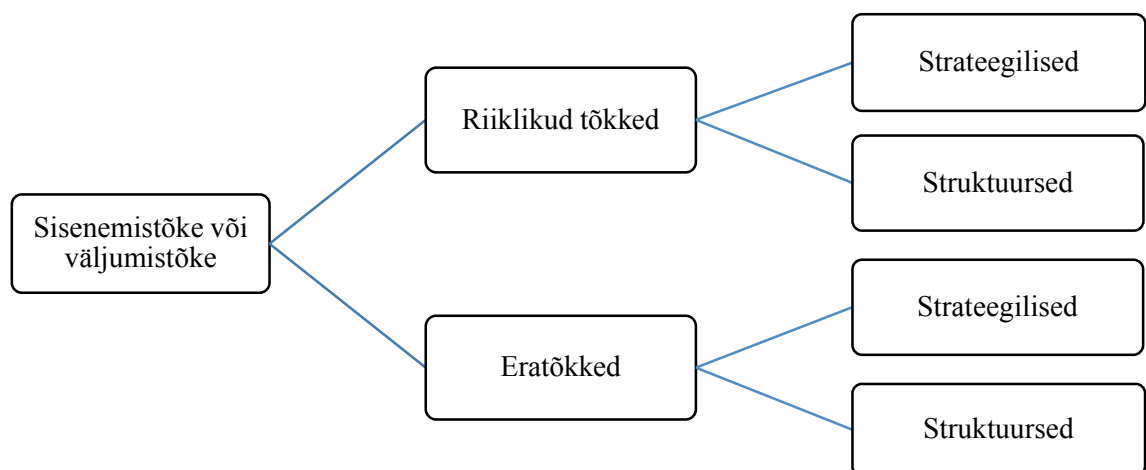
1. Pakkumise poolne mastaabisääst, mis tuleneb suurtes kogustes tootmisest ning madalamatest ühikukuludest, mida võimaldab efektiivsema tehnoloogia

kasutuselevõtt või paremad tingimused tarnijatega. Pakkumispoolne mastaabisääst raskendab alustavatel ettevõtetel turule sisenemist. Tõkke ületamiseks tuleks juba alustada suuremahulise ettevõttena, vastasel juhul tuleb leppida turul tegutsevate ettevõtete kulueelisega.

2. Nõudluse poolne mastaabisäästu eelis. Tuntud ka kui võrguefekt (*network effect*), milles tarbija valmisolek maksta toote eest kasvab kooskõlas ettevõtet eelistavate tarbijate arvuga. Antud sisenemisbarjäär tõrjub kliente tarbimast alustavate ettevõtete toodangut, mis omakorda sunnib turule sisenejaid hindu alandama seni, kuni vajalik kliendibaas on saavutatud.
3. Kulud pakkuja vahetamisest ehk püsikulud, mis tekivad ettevõtetel, kes vahetavad pakkujaid ning peavad sellest tulenevalt arvestama lisakuludega, milleks on näiteks toote spetsifikatsiooni muutmine. Seetõttu on alustavatel ettevõtetel suurte pakkuja vahetamise kulude korral raske turule siseneda.
4. Kapitalivajadus ehk tarvidus investeerida suurel hulgal rahalist ressursi konkureerimaks turul olevate ettevõtetega. Siiski on enamusel ettevõtetel on turule sisenemiseks vajalik ressurss olemas. Samuti kui tegu on tulusa ning efektiivse kapitalituruga, ei ole probleeme investorite ning vajalike finantseeringute leidmisega. Siiski on spetsiifilisi valdkondi, kus kapitalinõudlus on palju suurem.
5. Turul olevate ettevõtete eelis turule sisenejate ees sõltumata nende endi suurusest. Selline sisenemisbarjäär tekib, kuna turul olijatel võib olla informatsiooni parema toormaterjali või tehnoloogia kohta või omatakse kvaliteedieeliseid, mida turule siseneda soovijatel veel ei ole.
6. Ligipääs jaotuskanalitele. Turule sisenev ettevõtte peab leidma tootele või teenusele sobiliku jaotuskanali. Mida piiratum on ligipääs jaotuskanalitele, seda keerulisem on turul olijatega konkureerida. Tihti tuleb alustavatel ettevõtetel endil neile sobiv turustuskanal luua.
7. Valitsuse majanduspoliitilised piirangud, mis võivad nii turule sisenejaid kui ka turul eksisteerivaid ettevõtteid toetada või takistada. Vajadusel piirab valitsus sisenemist näiteks litsentsi-, keskkonna- või ohutusnõuetega või vastupidiselt kitsendustele hoopiski toetab turule sisenemist subsiidiumitega.

Ettevõtluses tuleb ette ka turult lahkumisi, mistõttu esineb lisaks sisenemisbarjääridele ka turult väljumisega seotud takistusi. Turult väljumise tõkkeid võib üldiselt jagada kolme kategooriasse: struktuurseteks, strateegilisteks ning administratiivseteks väljumistõketeks, mis tulenevad peamiselt ettevõtte keskkonnast, strateegiast ning otsustusprotsessidest. Struktuursete turult väljumise tõkete puhul on takistavaks teguriks ettevõtte struktuursed omadused, milleks on näiteks põhi- ning omakapital. Strateegilised väljumistõkked on seotud ärisuhetega, mis takistavad ettevõtte sulgemist – mida rohkem koostööd teiste ettevõtetega, seda vähemtõenäoline on ettevõtte turult lahkumine. Administratiivsed väljumistõkked on seotud ettevõtte otsustusprotsessidega, tuues kaasa otsuseid, mis pole ettevõtte seisukohast parimad. (Porter 1976: 21-23) Turult väljumise barjääre võib Porteri käsitluses nimetada sisenemisbarjääride vastandiks, kus ettevõtet hoitakse turul ka siis, kui tegevust pole kasumlik jätkata. Sellises seisus turule jäämine kahjustab edukate konkurentide tegevust. (Porter 2008: 32) Eelneva põhjal saab järeldada, et ettevõtluses tekib olukordi, kus turult lahkumine on keeruline ning selle tulemusena võivad kahjusid kanda hoopiski edukad ettevõtted.

Lisaks sellele, et turutõkkeid liigitatakse olemuselt sisenemis- ja väljumistõketeks, võib mõlemaid laiemalt jaotada ka struktuurseteks ning strateegilisteks (käitumuslikeks) tõketeks, mida omakorda on võimalik eristada kas riiklike või eratõketena, nagu on näha jooniselt 1. (Schmidt 1990, viidatud Eerma n.d.-a vahendusel)

Joonis 1. Turutõkete liigitus

Allikas: (Schmidt 1990, viidatud Eerma n.d.-a vahendusel), autori koostatud.

Struktuursed sisenemisbarjäärid on näiteks tõkked, mis kaitsevad turul juba eksisteerivaid ettevõtteid, kes toodavad suurtes kogustes, saavutades seejuures madala keskmise tootmiskulu. Turule siseneda soovijatel on tihtipeale raskusi kapitali kaasamisega, et tootmist suurendada. Seetõttu ei saavutata ka mastaabiefekti ning madalamaid keskmisi tootmiskulusid, mis tagaks vajaliku konkurentsivõime. (Lofstrom *et al.* 2014: 234) Joonise 1 põhjal võib struktuurseks turule sisenemise eratõkkeks pidada eelnevalt mainitud suurus- või kulueeliseid ning struktuurseks riiklikuks sisenemistõkkeks üldist majanduspoliitikat, mis on seotud näiteks litsentsisüsteemiga (Eerma n.d.-a). Seega saab üldistavalt öelda, et struktuursed turutõkked lähtuvad laiemast mõistena turu eripärast ning pole seotud osapoolte strateegilise käitumisega (Majandus- ja Kommunikatsiooniministerium 2009: 8).

Strateegilised turutõkked on aga turul juba eksisteerivate ettevõtete poolt loodud tõkked, milleks on näiteks teadlikud investeeringud, et tõsta turule sisenemise kulusid (*Ibid.*: 8). Strateegilise turutõkke levinud vorm on patentimine ehk ettevõtte jaoks väärtusliku protsessiuuenduse kopeerimise kaitse, mis rõhub toote unikaalsusele, pidevale innovatsioonile ning takistab uusi ettevõtteid turule sisenemast ja seal olijatega konkureerimast (Lofstrom *et al.* 2014: 234-235; Hade 2014: 16-17). Nagu ka eespool mainitud, liigitatakse strateegilisteks tõketeks teadlikke investeeringuid – Eaton ja Lipsey (1980: 721-722) nimetavad sellist olukorda, kus monopolist investeerib strateegiliselt kapitali, mis on piisav, et tekitada alustavale ettevõttele kahjumit, A-tüüpi kunstlikuks monopoliks (*type-A artificial monopoly*). Võttes aluseks joonise 1, võib strateegilise riikliku sisenemistõkkena nimetada spetsiifilist majanduspoliitikat, mis väljendub subsiidiumites üksikutele ettevõtetele. (Eerma n.d.-a)

Lisaks eelnevalt välja toodud definitsioonidele ja liigitustele, seostatakse turutõkkeid ka järgnevaga: Weizsacker (1980: 399) leiab, et tööstusharu tulemuslikkus ja konkurentsivõime on sageli seostatav turule sisenemise tingimustega harus. Harrigan (1981: 398) põhjendab, et turule sisenemise soovi tõenäosus kasvab perioodidel, kui suureneb ettevõtete asutamiste arv ning väheneb, kui paljud neist ebaõnnestuvad, mistõttu ettevõtted, kes tõkkeid ei ületa, võivad vähendada turule sisenemise soovi, mis omakorda langetab turul konkurentsi. Ometigi leiavad Karakaya ja Stahl (1989: 82), kes uurisid turule sisenemise barjääre tarbe- ja tööstuskaupade turul, et turutõkete ilmnemisel

proovivad paljud ettevõtted barjääre ületada ning saavutavad seejuures suurema edu võrreldes turul juba tegutsevate ettevõtetega. Seega pole tõkete ületamine ettevõtte seisukohast ebatõenäoline ning nende ilmnemisel tuleks kaaluda barjääride ületamise võimalusi.

Lisaks sellele, et turutõkked on ületatavad, võivad neid ületavad ettevõtted suunata turul olijaid innovatsiooni poole. Shukla (2019) toob välja, et turutõkked võivad vähendada tööstusharu jõupingutusi innovaatsilisuse suunas, kuid on ka vastupidiseid olukordi, kus see võib uuendusmeelsust turul olevates ettevõtetes hoopiski suurendada. Sama kinnitavad ka Han *et al.* (2001: 1), kes kirjeldasid oma töös turutõkkeid kui innovatsiooni pärssivat nähtust, mistõttu peavad turul tegutsevad ettevõtted sisenemisbarjääre põhjuseks, miks nad ei soovi olla uuenduslikud.

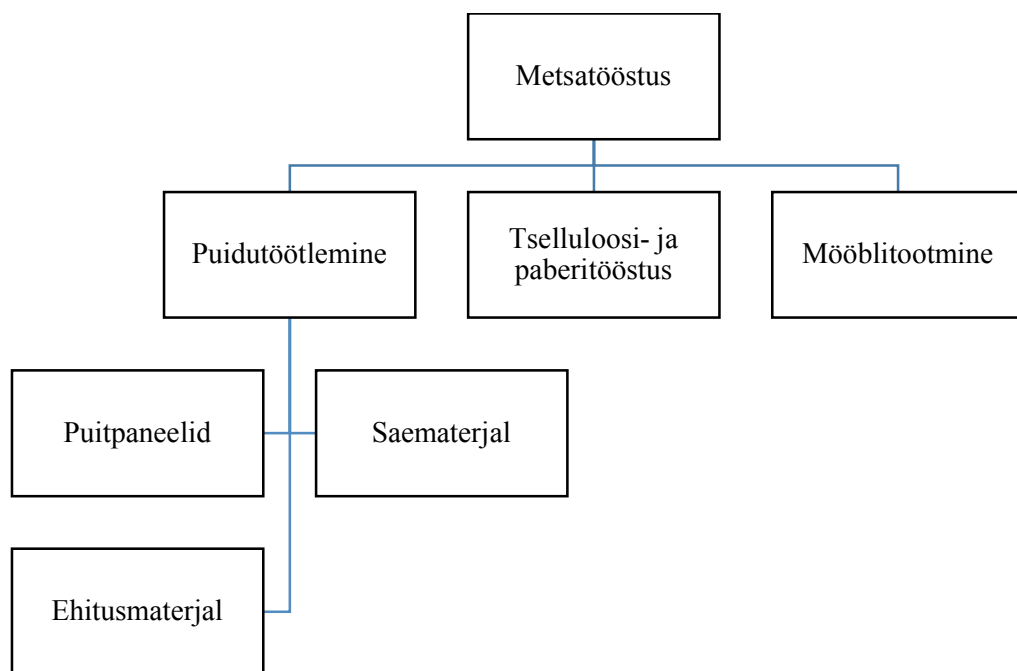
Käesolevast alapeatükist selgus akadeemilise kirjanduse põhjal, et turutõketel puudub ühene definitsioon. Siiski liigitatakse turutõkkeid üldisemalt turule sisenemise või väljumisega seotud barjäärideks. Turutõkete definitsioonide analüüsist ilmnes, et turutõkkeid peetakse turul olevate ettevõtete eelisseisundiks alustavate ettevõtete ees, mistõttu seostatakse turule sisenemise tingimusi tööstusharu konkurentsivõime ja tulemuslikkusega. Olenemata sellest, et sisenemisbarjäärid võivad alustavatele ettevõtetele kujutada ka finantsilist riski, peetakse tõkkeid ka ühekordseteks kuludeks, mistõttu võtavad paljud alustavad ettevõtted riski ning proovivad esinevaid tõkkeid ületada ning saavutavad seejuures ka edu.

1.2. Puidusektor ja selle eripära

Eelmisest alapeatükist järelalus, et turule sisenemise tingimusi võib seostada tööstusharu iseloomustavate struktuursete tunnustega, mistõttu on töö autori arvates antud alapeatükis oluline käsitleda puidusektori eripära. Käesolevas töös on läbivalt kasutatud puidusektori määratlemiseks Eesti Majanduse Tegevusalade Klassifikaatorit (EMTAK), mille alusel kuuluvad sektorisse järgnevad allharud: puidutöötlemine, tselluloosi- ja paberitööstus ning mööblitootmine (EMTAK 2008 selgitavad märkused), kuid antud peatükis esitatakse teoreetilise tausta loomiseks ka Euroopa Komisjoni käsitlus.

Metsa kui ressursi olemasolu on riigiti erinev, kuid sellegi poolest on puidusektoris tegutsemiseks vaja toimivat metsamajandust. Samuti erinevad Euroopa Liidu riikide

metsamaa kasutuse eesmärgid nii tingimuste, traditsioonide, vajaduste kui ka eeskirjade poolest. Siiski eksisteerib üldine metsaseaduse regulatsioon, mis käsitleb tootmist ja puidu kasutamist Euroopa Liidu piires. (Ministerial Conference... 2007: 125; 129) Puidusektor sõltub suuresti metsatööstusest, kust äritegevuseks vajalik materjal saadakse. Kui EMTAK (EMTAK 2008 selgitavad märkused) klassifitseerib metsamajandust eelmainitud kolmest puidusektori allharust eraldi, siis Euroopa Komisjon (n.d.) liigitab puidusektoris järgnevad metsatööstusest alguse saavad allharud: puidutöötlemine, mööblitootmine, tselluloosi- ja paberitööstus ning trükkimine. Siiski ei vaadelda käesolevas töös edaspidiselt trükitööstust, mis hõlmab nii trükkimist kui ka pakenditööstust. Autori seisukohast tulenevalt on tegu küll puidusektoriga tihedalt seotud haruga, mille koostöövormid võivad väljenduda näiteks klastrites, kuid olemuselt erineb trükitööstus teistest puidusektoris kuuluvatest harudest. Samuti pole enamikes akadeemilistes töodes trükitööstust puidusektori haruna käsitletud.

Joonis 2. Metsatööstuse jaotus allharudeks

Allikas: (Euroopa Komisjon n.d.), autori koostatud.

Järgnevalt analüüsitakse joonisel 2 esitatud allharusid, mille põhjal esitatakse puidusektorit üldisemalt iseloomustavad omadused. Jooniselt on näha, et puidutöötlemine jaguneb omakorda kolmeks: puitpaneelide, saematerjali ning ehitusmaterjalide

tootmiseks. Euroopa Komisjoni andmetel kasutatakse 70% Euroopa Liidu puidust just ehituses ja sisustuses. Puidutöötlemise olulisus väljendub ka keskkonna aspektides, sest puidu töötlemiseks kulub sageli vähem energiat, kui teiste materjalide töötlemiseks (Euroopa Komisjon n.d.) *State of Europe's Forests* aruande kohaselt liigutakse Euroopas üha enam säästliku metsamajanduse poole, mistõttu on puidusektor oluline ka kliimamuutuste kontekstis (Ministerial Conference... 2007: 153). Samas tuleb puidutöötlemisel arvestada mitmete piirangutega: nagu ka teistes allharudes, peavad kõik puittooted pärinema seaduslikest allikatest ning tihti on puidu hind tootmiseks liiga kõrge, mis on tingitud bioenergia tööstusele suunatud subsiidiumitest toorpuidule. Lisaks sellele esineb harus töajõu vananemise probleem ning tootlikkuse säilitamiseks on vaja uusi oskustöölisi. Samuti leitakse, et paljude puitmaterjalide ja puidust toodete tootmisel kasutatavad liimid tuleks asendada turvalisemate ja taskukohasematega. (Euroopa Komisjon n.d.)

Mööblitootmises tegutsevad valdavalt mikro- või väikese suurusega ettevõtted. Lisaks sellele iseloomustab haru tööjõuintensiivsus, dünaamilisus ning võime reageerida turundlusele. Siiski on mööblitootjad võimelised kaasama tehnoloogilisi arendusi. Ometigi takistavad Euroopa Liidu mööblitootmist riigid, kes toodavad madalamate kuludega. Harus on sarnaselt puidutöötlemisele probleemiks vananev tööjõu ning noorte vähenemine huvi. Takistuseks on ka kõrged tegevuskulud, mis esinevad keskkonna- ning tehniliste standardite tõttu. (*Ibid.*)

Tselluloosi- ja paberitööstust kirjeldab enim energia- ja toorainemahukus. Allharu peamiseks väljakutseks on digitaliseerimine, mistõttu on vähenenud paberväljaannete hulk, kuid seda tasakaalustab kasv pakendite tootmises ning uute biopõhiste toodete (*bio-based products*) loomises. Paberi taaskasutus on olulisel kohal ning selle kogumise ja taaskasutuse süsteemide edendamine on aluseks teisese toormaterjali kättesaadavusele ja kvaliteedile. Tehnoloogilised täiustused võimaldavad tselluloosi ja paberitööstuses vähendada ressursivajadust, optimeerides vee ja energia kasutust ning pakkudes uusi ning suurema lisandväärtusega tooteid. Siiski esineb harus kaubandustõkkeid, mis tulenevad näiteks tariifidest Euroopa Liidust väljapoole eksportimisel või konkureerivate kaupade subsideerimisel. (*Ibid.*)

Nagu eelnevast alapeatükist akadeemilise kirjanduse põhjal selgus, võib konkurentsi ning turustruktuuri seostada harus esinevate turutõketega. Kuna turustruktuur on aluseks turukäitumisele, mille põhjal kujuneb omakorda ka turutulemus, analüüsitakse järgnevalt puidusektori turustruktuuri peamisi iseärasusi.

Tuginedes töös aluseks võetud turutõkete liigitusele Porteri (2008: 26) käsitluses, on üheks võimalikuks tõkkeks pakkumise poolne mastaabisääst, mis tuleneb madalatest ühikukuludest ning suurtes kogustes tootmisest, mida omakorda võimaldab efektiivsema tehnoloogia kasutuselevõtt. Kuna puidusektor on osa töötlevast tööstusest, on pidevad tehnoloogilised arendused vajalikud, mistõttu on sektorisse sisenejatel oluline sellesse ka investeerida, et saavutada konkurentsivõime (Blombäck *et al.* 2003: 15). Kuid nagu selgus eelmisest alapeatükist, ei pruugi paljudele alustavatele ettevõtetele olla tehnikasse investeerimine finantsiliselt jõukohane, sest turule siseneda soovijatel võib olla raskusi kapitali kaasamisega, et tootmist suurendada, mistõttu ei saavutata ka vajalikku konkurentsivõimet (Lofstrom *et al.* 2014: 234). Tuginedes eelnevas alapeatükis analüüsitud kirjandusele ning arvestades väikeettevõtete investeerimiskulusi kui võimalikku tõket alustavatele ettevõtetele, tuleks antud sisenemisbarjääri ületamiseks alustada juba suuremahulise ettevõttega või leppida efektiivset tehnoloogiat kasutavate ettevõtete kulueelisega. Siiski on ettevõtetel võimalik taotleda toetusi oma tegevuse ning tootmise arendamiseks, mille põhjal võiks arvata, et erinevad toetused leevendavad tehnoloogilistest eelistest ning kapitali kaasamise vajadusest tulenevat tõket.

Puidusektori allharusid analüüsides selgus, et suurema lisandväärtusega toodete tootmine on olulisel kohal. Seda kinnitavad ka Polli *et al.* (2004: 496), et tähtis on vähendada vähemtöödeldud puidu ekspordi, mis omakorda viitab osapoolte tiheda koostöö vajadusele, et püsida konkurentsis juhtivate metsa- ja puidutööstustega. Seepärast on puidusektori üheks oluliseks eripäraks klastrid. Eduka ning toimiva klastrisisese koostöö näiteks on Põhjamaade metsa- ja puiduklastrid, mis on maailmas ühed konkurentsivõimelisimad (Kaarna *et al.* 2013: 6). Felzensztein *et al.* (2012: 393) defineerivad oma töös klassist kui geograafiliselt lähestikku paiknevaid ning samasse tööstusharusse kuuluvaid ettevõtteid, kes on omavahel seotud ning täiendavad üksteist. Seepärast on klatri toimimiseks vajalik ka sellesse kuuluvate ettevõtete osaline tegevusalade komplementaarsus (Vene 2017: 11). Samas iseloomustab klatriisuhteid

termin *co-opetition*, mis tuleneb organisatsioonide tihedast koostööst, kuid samaaegselt konkureerimisest klientide ja ressursside pärast (*Ibid.*: 13). Koostöö klastrite näol pakub ligipääsu näiteks paremale tehnoloogiale, kasulikule informatsioonile, kuid arvesse tuleks võtta klastrisse kuuluvate ettevõtete samaaegset konkureerimist.

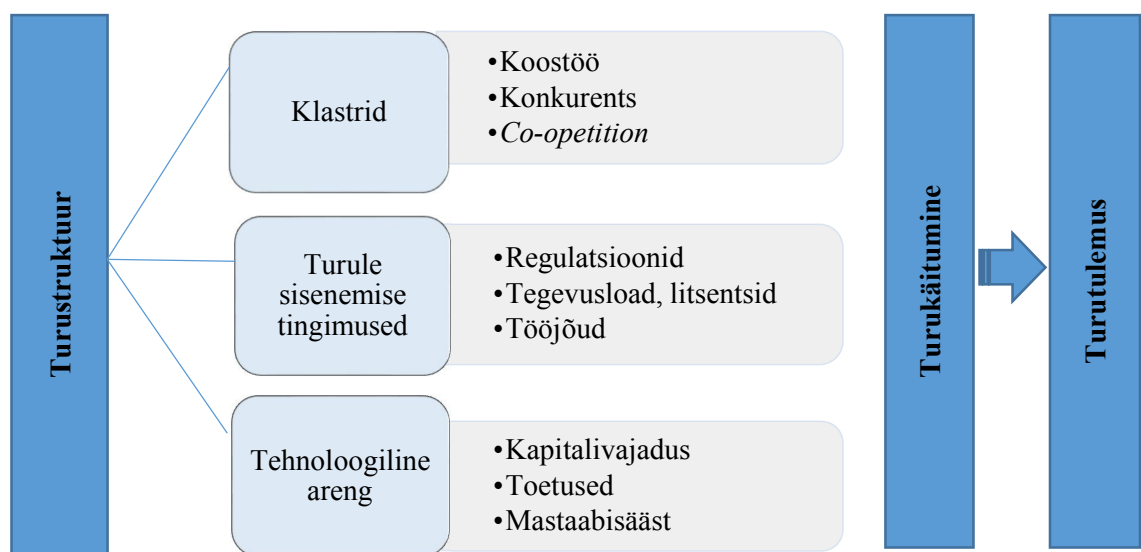
Puidusektori turustruktuuri analüüsides on oluline käsitleda ka üldisi sektorisse sisenemise võimalusi. Esmasteks sisenemist takistavateks teguriteks võib pidada nii miinimumkapitali nõuet kui ka tarbijakaitse või keskkonnaga seotud regulatsioone (Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium 2009: 19). Eelmise alapeatüki põhjal selgitati välja, et riigi majanduspoliitika võib tekitada struktuurseid riiklikke sisenemistõkkeid, mistõttu võivad erinevad riiklikud regulatsioonid mõjutada ettevõtete sisenemist turule. Tihtipeale peavad ettevõtjad regulatsioone ülemäärase kulu allikaks, samas kui regulatsioonide teine osapool (näiteks tarbijad, keskkonnakaitsjad) ei tunne end piisavalt kaitstuna, mistõttu on majanduspoliitilisest seisukohast oluline leida kompromiss (Eerma n.d.-b).

Kuna majanduskeskkond on pidevalt muutumas, on oluline, et avaliku poliitika kujundamine oleks järjepidev (Kaarna *et al.* 2013: 6). Reguleerimist võib üldiselt liigitada kolme alagruppi. Majanduslik reguleerimine puudutab eelkõige turu efektiivsust, mida teostatakse näiteks turule sisenemise ja väljumise tingimustega ning hindade ja monopoolse võimu reguleerimisega. Sotsiaalne reguleerimine toimub sotsiaalsete õiguste kaitse eesmärgil ning hõlmab näiteks ostu ja müügi tingimusi, riskide vähendamist ning keskkonnakaitsset. Viimasena eristatakse administratiivset reguleerimist, mis puudutab nii maksukogumist kui varimajanduse kontrolli. (UNICE 1995: 5, viidatud Wienert 1997: 12 vahendusel) Kehtestatud regulatsioonid võivad piirata pakkujate arvu, mis omakorda vähendab konkurentsivõimet, võimaldab tõsta turul hindu ning langetab innovaatilisust (Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium 2009: 17). Ka turutõkete erinevate definitsioonide analüüs kinnitas, et tõkked võimaldavad säilitada konkurentsitasemest kõrgemat hinda ning pärssida innovaatilisust turul, mistõttu võib regulatsioone sõltuvalt nende omadustest pidada võimalikeks tõketeks alustavatele ettevõtetele.

Puidusektori areng ning turule sisenemine on otseselt sõltuvuses ka tööjõust ning selle kvalifikatsioonist. Peamiselt iseloomustab sektorit suur tööjõu voolavus (Blombäck *et al.* 2003: 15), kuid nagu eelnevast allharude analüüsist selgus, on probleemiks ka vananev

tööjõud ning noorte vähene huvi sektori vastu. Ebaatraktiivsust noorte seas võib põhjustada sektori maine, mis tuleneb töö ohtlikkusest, füüsilisest nõudlikkusest ning kokkupuutest kemikaalidega, kuid nagu töös mainitud, on puidusektori oluliseks osaks tehnoloogilised täiustused, mis on aja jooksul töötingimusi ning -ohutust parandanud. Teisest küljest on tehnoloogilised arendused suurendanud tootlikkust, mis on omakorda vähendanud vajadust töökatte järele. (*Ibid.*: 10-22) Seepärast on oskustööjõu kõrval vaja järjest enam ka spetsialiste, kes töökeskkonna uuendustega kohaneda suudaks. Eelmainitud probleemide lahendamisel on oluline roll nii riigil kui ettevõtetel endil – riik saab toetada puiduerialade õpetamist ning vastavate õppekavade loomist ning kasutada meetmeid, mis suurendaks noorte huvi puiduerialade vastu, samas kui ettevõtetel tuleks panustada puidusektori maine kujundamisele tööandjana.

Järgnevalt seostatakse ning esitatakse graafiliselt olulisimad puidusektori analüüsist ilmnenu eripärad.

Joonis 3. Puidusektori turustruktuuri peamised iseärasused
Allikas: autori koostatud.

Puidusektori arengut ning konkurentsivõimet mõjutavad omakorda asukoht ning tooraine kättesaadavus. Olgugi et metsa- ja puiduklastreid analüüsides ilmnas, et lisandväärtuse tõstmiseks on vaja tihedat koostööd, mis tihtipeale nõuab klastrisuhteid, siis antud juhul on oluline arvestada, et tegu on traditsioonilise tööstusharuga, kus lisandväärtuse tõstmisel on piirid. (Nestor 2016)

Peatüki eesmärk oli välja selgitada, kas puidusektori turustruktuuri iseärasused, millest tulenevalt kujunevad ka turukäitumine ning turutulemus, võiks kujutada alustavatele ettevõtetele tõkkeid, mistõttu analüüsiti nii puidusektori allharude individuaalseid omapärasid kui ka puidusektori üldisi iseärasusi. Peamised struktuursed omapärad seostati ning esitati graafiliselt. Kokkuvõttes selgub, et ühiseks tunnuseks vaadeldavates harudes on tehnoloogiliste arenduste olulisus, mis võib tööjõu struktuuri muuta juba lähiaastatel. Samuti võib kõrgtasemel tehnoloogia kasutamine tähendada võimalikku mastaabisäästu alustavate ettevõtete ees. Lisaks eelnevale saab allharude võrdluse põhjal välja tuua, et üha enam liigutakse suurema lisandväärtusega toodete tootmise poole, mis võib puidusektoris tähendada klastrisse kuulumise soovi või vajadust. Puidusektori konkurentsivõimelisuse tagamiseks on oluline, et ka riigi majanduspoliitika oleks sektori arengut toetav ning muutuvast majanduskeskkonnas järjepidev.

1.3. Ülevaade turutõkete ning puidusektori varasematest uuringutest

Peatükis käsitletakse varasemaid uuringuid turutõketest ja puidusektorist, antakse ülevaade kasutatud uurimismeetoditest ning olulisimatest tulemustest. Selgub, et turutõkkeid on valdkonnaspetsiifiliselt vähe uuritud ning autorile teadaolevalt ei ole varasemalt turutõkkeid nii Eesti puidusektoris kui ka üldisemalt uuritud. Karakaya ja Stahl (1989: 89) on oma uurimuses välja toonud, milles nad käsitlevad turule sisenemise barjääre tarbe- ja tööstuskaupade turul, et turutõkkeid tuleks edaspidi uurida erinevates tööstusharudes, viidates sellega eksisteerivale uurimislüngale.

Tabelis 2 esitatakse varasemad uuringud Eesti puidusektoris aastatel 2013-2018 autorite, teemade, uurimiseks valitud meetodi ning olulisimate tulemuste põhjal. Selgub, et viimasel viiel aastal on puidusektoris enim uuritud konkurentsivõimet. Töodes on keskendutud nii kitsamatele valdkondadele nagu pelletitööstuse konkurentsivõimele kui ka laiemalt Eesti puidutööstusharu üldisele konkurentsivõimele Euroopa riikide võrdluses. Nagu töös juba eelnevalt välja toodud, on puidusektoril oluline roll Eesti ekspordis. Nii kinnitab ka Pals (2014), et võrreldes Euroopa Liiduga on mainitud tööstusharu eksport Eestis tähtsamal kohal. Oluliseks on peetud ka klastrite uurimist, mis käesoleva töö eelmises alapeatükis puidusektori ühe peamise eripärana ka välja toodi.

Tabel 2. Varasemad uuringud Eesti puidusektori kohta aastatel 2013-2018

Teema	Autor	Aasta	Uurimismeetod	Olulisemad tulemused
Eesti pelletitööstuse rahvusvaheline konkurentsivõime	Kaup, M.	2018	Poolstruktureeritud intervjuu	Ettepanekud era- ja avalikule sektorile konkurentsieelise säilitamiseks pelletitööstuses: stabiilne seadlusandlik keskkond, erametsa sertifitseerimine, CO ₂ jalajälje minimeerimine.
Ettevõtete kasu Kagu-Eesti puiduklastriisse kuulumisest	Vene, R.	2017	Poolstruktureeritud intervjuu	Enim saadi klastrisse kuulumisel kasu tuntuse kasvust. Ootused klastrisse kuulumise kasudest suuremas osas ei täitunud.
Rahvusvahelise turundusstrateegia arendamine Eesti puitmajaklastri näitel	Ehasalu, A.	2015	Poolstruktureeritud intervjuu	Vaid klastrisse kuulumine ei tee eksportturgudel edukaks – vajalik tugeva turundusstrateegia väljatöötamine.
Eesti puidutööstusharu konkurentsivõime Euroopa riikide võrdluses	Pals, B.-M.	2014	Faktoranalüüs	Puidutööstusharu eksport Eestis on olulisem võrreldes Euroopa Liidu puidutööstusharu kaubavahetusega. Tööstusharus lisandväärtus väike. Eesti on konkurentsivõimelisim müügivõimes.
Saare maakonna puidusektori konkurentsivõime	Jung, M.	2013	Poolstruktureeritud intervjuu	Teadvustatakse Saare maakonna halvemat konkurentsivõimet. Investeeringute struktuur Saaremaal ja Eestis üldisemalt ei erine. Klastriteks vajadust ei nähta.

Allikas: autori koostatud.

Ainsa sektoripõhise uurimuse turutõkete kohta Eestis on teinud Säde (2016), kes analüüsis sisenemisbarjääride esinemist ehitussektoris. Autori arvates on oluline keskenduda eelmainitud uurimusele, sest töö sarnaneb uurimisobjekti ja eesmärgipüstituse poolest kõige enam käesoleva tööga. Töös defineeriti alustavate ettevõtete sisenemisbarjääre ning teema laiendusena pidas autor oluliseks käsitleda ka turutõrkeid. Seejärel uuriti sektori üldisi eripärasid, arenemiskohti, et leida ehitussektorile omaseid iseärasusi võrreldes teiste sektoritega. Sellele järgnes ülevaade Eesti ehitussektorist, varasematest uuringutest ning uuringumeetodi valikust. Bakalaureusetöös küsitleti ettevõtteid, kelle tegevusalaks oli märgitud Äriregistris elamute ja mitteeluhoonete ehitus. Küsimustik kaheteistkümne küsimusega saadeti 118-le alustavale ettevõttele, millest 42 ettevõtet täitsid selle korrektselt. Olulisimate tulemustena leiti, et peamise takistusena tundsid alustavad ettevõtted sobiva finantseerimisallika saamist, turul olevate ettevõtete kulueelist ning kliendibaasi leidmist. Mainitud töö autori arvates ei kasuta alustavad ehitusettevõtted kättesaadavat informatsiooni efektiivselt. Näiteks tegevuseks vajalike lubade taotlemisel esineb kogenematust projektide dokumentatsioonis. (Säde 2016)

Kokkuvõttes selgub, et turutõkkeid on varasemalt vähe uuritud – Eestis vaid ehitussektoris. Samuti on Eesti puidusektorit käsitlevates töödes keskendutud peamiselt konkurentsivõime või klastrite uurimisele. Seega esineb varasemates uuringutes uurimislünk, mistõttu on oluline käsitleda võimalikke turutõkkeid Eesti puidusektoris. Eespool välja toodud tabeli põhjal (vt tabel 2) on poolstruktureeritud intervjuu enimkasutatud uuringumeetodiks antud sektori uurimisel.

2. ETTEVÕTLUSEGA ALUSTAMINE EESTI PUIDUSEKTORIS

2.1 Ülevaade Eesti puidusektorist, andmetest ning uuringumetoodikast

Käesolevas alapeatükis käsitletakse nii Eesti puidusektorit, metoodika valikut kui ka vajaminevaid andmeid uurimaks ettevõtlusega alustamisel esinevaid turutõkkeid Eesti puidusektoris. Töö autor on eelnevalt teoreetilises osas võrrelnud turutõkete erinevaid definitsioone ja võimalikke liigitusi, analüüsinud puidusektori eripärasid ja turustruktuuri ning andnud ülevaate varasematest uuringutest, mis käsitlevad peamiselt puidusektori konkurentsivõimet ja klastreid. Turutõkkeid puidusektoris varasemalt uuritud ei ole.

Töö teoreetilises osas on rõhutatud, et puidusektor on oluline tööandja ning moodustab suure osa Eesti ekspordist. Esmalt esitatakse ülevaate saamiseks puidusektoris tegutsevate ettevõtete arv ning hõivatud. Viimased saadaolevad andmed sektoris tegutsevatest ettevõtetest on avaldatud Statistikaameti poolt 2017. aastal ning nimetatud sektoris hõivatutest 2019. aastal, mille põhjal on koostatud tabel 3. Puidusektoris tegutsevaid ettevõtteid on 2017. aastal kokku 1894 ning koguhõivest moodustab puidusektoris hõivatud inimeste arv 4%. Siiski tuleks silmas pidada, et puidusektori olulisus väljendub tööturul ka valdkondades, mis on sektoriga kaudselt seotud: näiteks trükitööstuses või metsamajandusega seonduvates allharudes, kuhu kuuluvad metsakasvatus, -varumine ja metsamajandust abistavad tegevused.

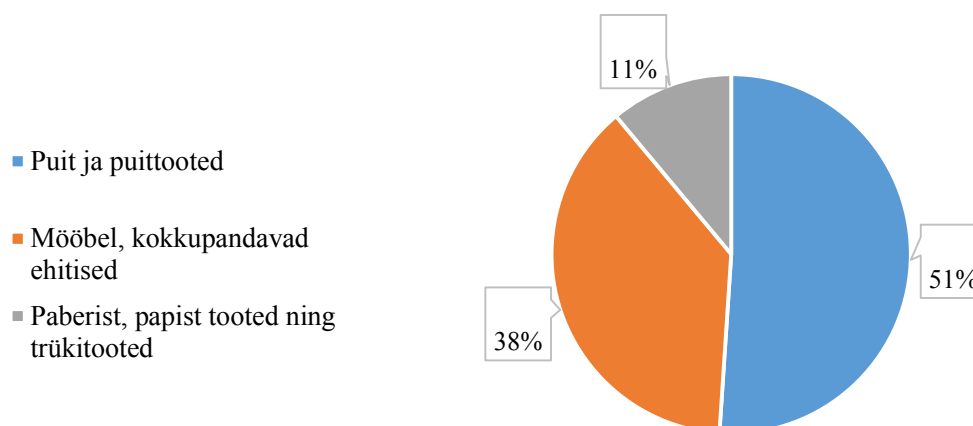
Tabel 3. Ettevõtete arv tegevusalade järgi 2017. aastal ning hõivatute arv 2019. aastal

Allharu	Ettevõtete arv	Osakaal (%)	Hõivatute arv (tuhat)	Osakaal (%)
Puidutöötlemine	1097	58	17,6	62
Mööblitootmine	735	39	9,2	32
Tselluloosi- ja paberitööstus	62	3	1,7	6
Kokku	1894	100	28,5	100

Allikas: (Eesti Statistikaamet), autori koostatud.

Nagu töö teoreetilisest osast selgus, sõltub puidusektori areng ning sektorisse sisenemine suuresti ka tööjõu kvalifikatsioonist. Eamets *et al.* (2005: 35) on toonud Eesti puidusektori tööjõuvajaduse prognoosis välja, et tulevikus suureneb nõudlus metsa- ja puiduerialade puhul kõrgharidusega spetsialistide järele. Sama moodi ilmnes hiljutisest Eesti Metsa- ja Puidutööstuse Liidu tellitud uuringust 2017. aasta andmetel, et aina rohkem vajatakse tööjõudu infotehnoloogia, robotika ja muude tulevikualade koha pealt (Ots 2019), mistõttu vajatakse puidusektoris oskustöölise kõrvale järjest enam ka spetsialiste.

Paljud Eesti puidusektoris tegutsevad ettevõtted on orienteeritud ekspordile. Eksport on sektoris olulist rolli omanud algusest peale, moodustades 2018. aastaks kaks kolmandikku müügist (Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Rahandusministeerium 2019: 33). 2019. aasta koguekspordist Eestis moodustas puidu ja puittoodete eksport 10,5% ehk 1,51 mld eurot. Mööbel ning kokkupandavad ehitised moodustasid 2019. aastal koguekspordist aga 7,78% ehk 1,12 mld eurot. Paberist, papist ning pabermassist tooted ning erinevad tükitooted moodustasid 2019. aastal koguekspordist 2,28% ehk 328 mln eurot. Jooniselt 4 on näha, et Statistikaameti 2019. aasta andmetel on puidusektori peamiseks ekspordiar artikliks puit ja puittooted, mis moodustavad puidusektori ekspordi kogumaksumusest veidi üle poole (51%), millele järgnevad mööbel ja kokkupandavad ehitised osakaaluga 38% ning kogu puidusektori ekspordi maksumusest moodustavad paberi, papi ning trükitooted vastavalt 11%.

Joonis 4. Eesti puidusektori ekspordiartiklite osakaal sektori koguekspordist 2019

Allikas: (Eesti Statistikaamet), autori koostatud.

Nagu ilmnes töö varasematest osadest, on puidusektori oluliseks eripäraks klastrid. Selgub, et Eesti puidusektoris tegutsevaid klastreid on neli: puidutööstuse klaster, mööblitööstuse klaster, puitmajaklaster ning Kagu-Eesti Puiduklaster. Tabeli 4 põhjal saab järeldada, et puiduklastrite peamiseks eesmärgiks on suurendada konkurentsivõimet ja eksporti, mis toetab ka eelnevalt ilmnenu puidusektori olulisust ekspordis. Lisaks sellele peetakse tähtsaks ettevõtete vaheliste koostöövõimaluste loomist ning lisandväärtuse tõstmist.

Tabel 4. Eesti puidusektoris tegutsevad klastrid

Klaster	Liikmeid	Eesmärk
Puidutööstuse klaster	16	Arendada puidutööstuse konkurentsivõimet, teha ühisturundust ning tegeleda mainekujundusega. Arendada koostööd ettevõtete vahel.
Mööblitööstuse klaster	51	Toetada rahvusvahelist konkurentsivõimet, kasvu ja eksporti.
Puitmajaklaster	25	Suurendada liikmete lisandväärtust, müügitulu ning eksporti.
Kagu-Eesti Puiduklaster	25	Tõsta piirkonnas tegutsevate ettevõtete ekspordivõimekust, lisandväärtust, edendada tootearendust ning koostöövõimalusi.

Allikas: (EMPL; Tallinn; Eesti Puitmajaliit; Puiduklaster); autori koostatud.

Eesti puidusektori tehnoloogiline areng on olnud viimase aastakümne jooksul märkimisväärne – tootmisettevõtteid iseloomustab kõrge automatiseerituse tase ning

kõrgtehnoloogia kasutamine, mis omakorda on soodustanud efektiivsemat tootmist (Puidutööstuse konkurentsivõime... n.d.). Nagu ilmnes töö teoreetilises osas, pole paljud väikeettevõtted võimelised tehnoloogilistesse arendustesse investeerima, kuid sektoris konkurentsivõime saavutamiseks on oluline vastavaid investeeringuid teha. Selle tõkke leevendamiseks saab Eestis osaleda erinevates koolitus- ja arendustegevustes ning taotleda eriotstarbelisi toetusi, mida paljud ettevõtted peavad oluliseks just tehnoloogiliste uuenduste teostamiseks (Karo *et al.* 2018: 83). Eelnevast tulenevalt antakse tabelis 5 ülevaade investeeringutest Eesti puidusektoris. Materiaalsete põhivarade all on vaadeldud investeeringuid arvutisüsteemidesse, masinatesse ning muudesse seadmetesse. Immateriaalsete põhivarade alla kuuluvad antud tabelis patendid, kontsessioonid, litsentsid ning kaubamärgid.

Tabel 5. Investeeringud põhivaradesse 2017 jooksevhindades (miljon)

Allharu	Investeeringud materiaalsesse põhivaradesse	Osakaal (%)	Investeeringud immateriaalsesse põhivarasse	Osakaal (%)
Puidutöötlemine	73,11	67	0,11	73
Mööbli tootmine	12,38	11	0,04	27
Tselluloosi- ja paberitööstus	24,15	22	0,00	0
Kokku	109,63	100	0,15	100

Allikas: (Eesti Statistikaamet), autori koostatud.

Võttes arvesse, et 2017. aastal tehti töötlevas tööstuses investeeringuid nimetatud põhivaradesse 393,5 mln euro väärtuses, millest 392,2 mln eurot olid investeeringud vaadeldavatesse materiaalsesse põhivaradesse ning 1,3 mln eurot investeeringud vastavatesse immateriaalsesse põhivaradesse, siis ülaltoodud tabelist johtub, et koguinvesteeringud nimetatud materiaalsesse põhivaradesse puidusektoris moodustavad koguinvesteeringutest materiaalsesse põhivaradesse töötlevas tööstuses 28% ning puidusektori koguinvesteeringud nimetatud immateriaalsesse põhivaradesse moodustavad koguinvesteeringutest immateriaalsesse põhivaradesse töötlevas tööstuses vastavalt 12%. Eelneva põhjal saab järeldada, et võrreldes töötleva tööstusega üldisemalt, peetakse puidusektoris olulisemaks investeeringuid materiaalsesse

varadesse, mis hõlmab investeeringuid seadmetesse ja masinatesse ning vähemoluliseks investeeringuid immateriaalsetesse põhivaradesse, mis antud juhul tähendab investeeringuid ka patentidesse ning litsentsidesse.

Eelneva põhjal saab seostada töö teoreetilises osas ilmnenu, mille alusel on võimalikuks strateegilise turutõkke tekitamise viisiks patentimine. Seetõttu käsitletakse järgnevalt puidusektoris kuuluvate allharude poolt taotletud patentide arvu. Viimased saadaolevad andmed on 2016. aastast ning nende alusel võib järeldada, et patentide taotlemine ei ole puidusektoris levinud. Töötlevas tööstuses on nimetatud aastal kokku esitatud 37 patenditaotlust, millest vaid kolm puidusektorist – igast vaatlusalusest harust vaid üks, mistõttu võib eeldada, et patendid ei põhjusta puidusektoris tõkkeid. Samuti kinnitas tabeli 5, et puidusektoris on immateriaalsetesse põhivaradesse investeerimine vähemolulisem, kui materiaalsest põhivaradesse.

Järgnevalt analüüsitakse puidusektori seadusandlust, riigi eesmärgi ning rolli sektori majanduspoliitika kujundamisel. Nagu mainitud, mõjutab puidusektori arengut ja konkurentsivõimet nii asukoht kui ka tooraine kättesaadavus. Eesti metsarohkus võimaldab hankida toorainet koduturult. Nimetatud eelist ning toormeriski vähendamist võimaldab vaid kestlik metsade majandamine ehk jätkusuutlik metsakasutuse regulatsioon (Pinn, 2015). Appo *et al.* (2004: 243) on leidnud, et Eesti riigi eesmärk on soosida vaba ettevõtlust, mis oleks kohane turumajanduse tingimustele. Niisamuti on riigil oluline roll metsapoliitika kujundamisel. Eesti vabariigi valitsuse poolt kinnitatud metsapoliitika eesmärk on piirata monopolide teket metsa- ja puidutööstuses, soodustada vaba konkurentsi ning tekitada sektori arenguks sobiv keskkond. (Riigi Teataja 1997) Haidla (2015), leiab, et kehtiv seadusandlus on võimaldanud tehtud investeeringute abil puidusektorit kasvatada, millest võib järeldada, et jõus olevat seadusandust võib pidada sektori arengut ning ettevõtete kasvu soodustavaks. Riigi eesmärgiks on tagada ka metsade säästlik ning efektiivne majandamine, mistõttu on järelevalve all metsade taastamine ning keskkonnakaitse regulatsioonidest kinnipidamine. Erametsanduse arendamiseks pakub riik nõustamisi ning toetusi jagatakse läbi metsaomanike organisatsioonide. Samuti soovitakse maksupoliitikaga soodustada erametsade tekkimist. (Riigi Teataja 1997) Siiski võib tänasel päeval probleemiks pidada erametsaomanikule kuuluva metsamaa väiksust – väike kogus puitu tähendab metsaomanikule

proportsionaalsemalt suuremaid kulusid raietegevusele ning kuna kokkuostjate jaoks on oluline regulaarne tarne, on väikese koguse puidu eest tasutav hind tihtipeale ka madalam. Antud probleemile proovitakse lahendust leida metsaühistute moodustamisega, mis koondaks piirkonna metsaomanikke. (Erametsakeskus)

Lisaks keskkonnastandarditele reguleerib riik ka tööohutust ning -tervishoidu. Võttes arvesse teoreetilises osas ilmnenut, on puidusektori töökeskkonda peetud töö iseloomust tulenevalt ohtlikuks, mistõttu on eelmainitud regulatsioonid töö turvalisuse tagamisel olulised. Autori arvates võimaldavad taolised regulatsioonid parandada puidusektori mainet ning muuta töökeskkonda turvalisemaks. Riigi korraldada on ka puidu sertifitseerimine, mis vastaks maailmas nõutud standarditele (Riigi Teataja 1997). Eestis on võimalik taotleda FSC ning PEFC sertifikaate, mille peamisteks eesmärkideks on kinnitada säästva metsanduse põhimõtete järgimist, keskkonnasäästlikku ning kogukonna huve arvestavat metsamajandamist. Sertifikaadi olemasolu võib anda metsaomanikele paremaid turustamisvõimalusi ning ka võimaluse küsida kõrgemat hinda, kuid eelkõige omatakse sertifitseerimisel eeliseid, kui puidu pakkumine on suurem kui nõudlus. (Erametsakeskus)

Käesoleva töö empiiriline osa keskendub turutõketele Eesti puidusektoris ning käsitleb mainitud harus tegutsevaid ettevõtteid. Kuna tegu on töötleva tööstusega, liigitab Eesti Majanduse Tegevusalade Klassifikaator 2008. aasta selgitavate märkuste kohaselt puidusektoris kolm peamist haru, mille töö autor empiirilises osas aluseks võtab ning mis on välja toodud tabelis 6.

Tabel 6. Puidusektori toodangu jaotus

Puidutöötlemine	Tselluloosi- ja paberitööstus	Mööblitootmine
Puittoodete tootmine (saematerjal, vineer, spoon, puitehitised).	Paberimassi, paberi ja töödeldud pabertoodete tootmine.	Igasugusest materjalist mööbli ja mööblilisandite tootmine.
Protsessi kuulub palkide lõikamine, tükeldamine, saagimine, vormilõikamine, hõõveldamine ning valmis-toodeteks kokkupanemine.	Protsess koosneb mitmetest järjestikustest töötlus-protsessidest, mida teostab sageli üks tootmisüksus.	Protsessi oluliseks osaks on esteetiline ja funktsionaalne disain. Mõned tootmis-protsessid on kasutusel ka teistes tööstusharudes.

Allikas: (EMTAK 2008 selgitavad märkused), autori koostatud.

Töö autor ei vaatle metsamajandusega seonduvaid allharusid, kuhu kuuluvad metsakasvatus, -varumine ning -majandust abistavad tegevused, sest EMTAK klassifitseerib seda kui ühist jagu põllumajanduse ja kalapüügiga, mis on eraldiseisev töötlevast tööstusest. Nagu eelnevalt mainitud, liigitatakse puidutöötlemine, tselluloosi- ja paberitööstus ning mööblitootmine ühiselt töötleva tööstuse alajaotustesse. Kõik kolm puidusektori allharu klassifitseeritakse selgitavate märkuse kohaselt töötleva tööstuse C-kategooriasse. (EMTAK 2008 selgitavad märkused)

Nagu selgus alapeatükist 1.3, on turutõkkeid vähe uuritud. Ainus sektoripõhine uurimus turutõkete kohta Eestis on tehtud ehitussektoris. Kuna mainitud töö on uurimisobjekti ja eesmärgipüstistuse poolest kõige ligilähedasem käesoleva töö uurimisteemale, lähtus töö autor uurimismeetodi valikul just kõnealusest tööst. Lisaks eelnevale võttis töö autor aluseks ka alustavate ettevõtete paljususe puidusektoris, mistõttu üldistavate järelduste tegemiseks tuleks kaasata pigem laiemat hulka kui üksikuid ettevõtteid. Samuti on autori arvates mõistlik antud uurimislünka katta esmalt küsitlusega, et edaspidi oleks võimalik intervjuusid läbi viies keskenduda detailsematele uurimisprobleemidele sektoris. Seetõttu valis töö autor alustavate ettevõtete turutõkete uurimiseks küsitluse.

Töö empiirilise osa teostamiseks selekteeriti puidusektoris kuuluvad ettevõtted EMTAK tegevusalade klassifikaatori alusel teistest ettevõtetest ning saadud koodide põhjal taotleti Riigi Infosüsteemide Keskuselt vajalikud andmed. Nagu eelnevalt mainitud, keskendutakse töös EMTAK-i selgitavate märkuste liigituse alusel kolmele puidusektoris kuuluvale harule – puidutöötlemisele, tselluloosi- ja paberitööstusele ning mööblitootmisele. Kuna uurimisobjektideks on alustavad ettevõtted puidusektoris, on valimisse sattumise tingimuseks lisaks tegevusalale ka ettevõtte vanus, milleks töö autor määras kuni aasta. Ettevõtte vanuse valikut põhjendab autor sellega, et tegu on ettevõtetega, kes on suutelised turule sisenemist ning selle protsessiga kaasnenud tõkkeid vahetult meenutama ja asjakohaselt hindama. Seepärast oli tegevusala ja vanuse sobivus ettevõtte valimisse sattumisel määravaks teguriks.

Empiirilise uuringu sooritamiseks koostatud küsimustik sisaldab peamiselt valikvastustega küsimusi, kuid mõne küsimuse puhul palutakse vastajal lisada omapoolseid selgitusi ja täiendusi. Küsimuste koostamisel lähtuti turutõkete teoreetilisest tagapõhjast ja puidusektori turustruktuuri omapärasest. Turutõkete teoreetiline käsitlus

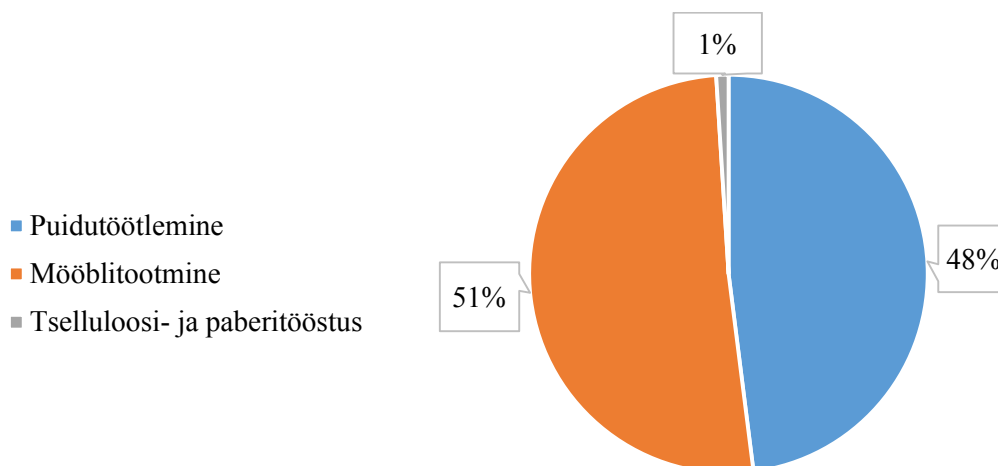
võtab aluseks Porteri (2008: 26-28) turutõkete liigituse, mille kohaselt on turutõkkeid seitse, kuid küsimustikus on neist võimalike turutõketena esitatud viis. Autor põhjendab kahe võimaliku tõkke välja jätmist puidusektori turustruktuuri analüüsist ilmnevaga. Kuna puidusektorit iseloomustab hea kohanemisvõime ning tehnoloogilised arendused võimaldavad pakkuda mitmekesisemaid tooteid, ei pea töö autor kulusid pakkuja vahetamisest puidusektoris levinuks. Kuna tegu on töötleva tööstuse haruga, on toodete lisandväärtusel teatud piirid ning puidusektorit ei iseloomusta niivõrd erinevad nišitooteid, millega seondult võiks nõudluse poolne mastaabisäästu eelis kujutada puidusektoris tõket ning lisaks sellele võimaldavad ka tehnoloogilised arendused pakkuda kliendile personaalsemat lähenemist. Töö autor soovib empiirilises osas uurimiseks valitud meetodi abil välja selgitada alustavate ettevõtete turutõkked Eesti puidusektoris. Tulenevalt teoreetilisest tagapõhjust on küsimustik jaotatud kolme suuremasse rühma, mis on välja toodud allolevas tabelis 7.

Tabel 7. Töö teoreetilise osa seos küsimustiku koostamisega

Teemad	Järeldused kirjanduse põhjal
I teema: Puidusektori turustruktuuri ning eripärade käsitus.	Pärast tegevusala määramist EMTAK klassifikaatori põhjal, tuleks käsitleda ettevõtete hinnanguid turustruktuuri analüüsist ilmnenu eripäradele, sest turutõkked on tööstusharudes olulisuse põhjal eristatavad ning esinevad tõkked kujutavad endas haru struktuurseid tunnuseid.
II teema: Hinnangud turutõketele ning nende esinemisele.	Turutõkkeid on aja jooksul erinevalt defineeritud. Kuna sisenemisbarjäärid võivad tuleneda haru struktuurist, on oluliseks peetud nende uurimist tööstusharusiseselt. Empiirilises osas lähtutakse Porteri turutõkete liigitusest ning aluseks on viis võimalikku tõket Eesti puidusektoris: turul olevate ettevõtete suuruseelistest ning efektiivsema tehnoloogia kasutusest tingitud mastaabisääst, kapitalivajadus ehk tarvidus investeerida konkureerimaks turul olevate ettevõtetega, infoeelised toormaterjali, tehnoloogia või kvaliteedieeliste kohta, sobiva jaotuskanali leidmine või loomine ning valitsuse majanduspoliitilised piirangud.
III teema: Sektorisisene võrdlus.	Puidusektorit analüüsides ilmnes, et peamiselt iseloomustavad sektorit järgmised tunnused: kõrge tehnoloogiline areng, eesmärk toota kõrgema lisandväärtusega tooteid, klastrisuhete olulisus, ekspordile suunatus, sektori regulatsioonid ning seadusandlus, vananev tööjõud ning vajadus spetsialistide järele. Siiski on puidutöötlemisel, tselluloosi- ja paberitööstusel ning mööblitootmisel iseäralikke omadusi, mistõttu võivad hinnangud turutõketele sektorisiselt erineda.

Allikad: autori koostatud (Eamets *et al.* 2005: 35; EMTAK 2008 selgitavad märkused; Euroopa Komisjon n.d.; Karakaya, Stahl 1989; Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium 2009: 19; Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Rahandusministeerium 2019: 33; Porter 2008: 26-28; Puidutööstuse konkurentsivõime... n.d.; Weizsacker 1980: 399) põhjal.

Küsimustik (vt lisa 1) viieteistkümne küsimusega saadeti e-maili teel 301-le ettevõttele 6. aprillil 2020. Nagu mainitud, on valim koostatud Riigi Infosüsteemide Keskusesse esitatud päringu põhjal. Esialgu oli vastanuid vaid kaheksateist. Seejärel pöördus töö autor 15. aprillil uuesti valimisse kuuluvate ettevõtete poole, millele järgnes suurem vastamiste arv. Kokkuvõttes saadi küsimustikule vastuseid 69-lt ettevõtelt, millest 68 ankeeti täideti korrektselt. Vastanute osakaal valimist on 23%. Joonisel 5 on näha bakalaureusetöö valim tegevusalade lõikes. Järeldub, et alustavaid ettevõtteid on tselluloosi- ja paberitööstusest märgatavalt vähem kui puidutöötlemisest või mööblitootmisest – vastavaid ettevõtteid on valimis vaid neli (1%). Siiski võib pidada valimi koosseisu sektori struktuurile vastavaks, sest ka tabelist 3 (vt lk 21) tulenevalt on puidusektoris tselluloosi- ja paberitööstuses tegutsevaid ettevõtteid kordades vähem kui teisel kahel tegevusalal.

Joonis 5. Valim allharude lõikes

Allikas: autori koostatud.

Käesolevast alapeatükist selgus, et Eesti metsarohkus kui loomulik konkurentsieelis on olnud aluseks sektori arengul, mistõttu on Eesti puidusektorist saanud oluline tööandja ja eksportija. Puiduklastreid on Eestis neli ning nende peamiseks eesmärgiks on suurendada konkurentsivõimet ning edendada eksporti. Võrreldes töötleva tööstusega üldisemalt, peetakse Eesti puidusektoris olulisemaks investeeringuid masinatesse ja seadmetesse kui investeeringuid immateriaalsetesse varadesse, mistõttu võib öelda, et tehnoloogilised arendused on olulised sektoris konkurentsivõime saavutamiseks. Samuti tähendab

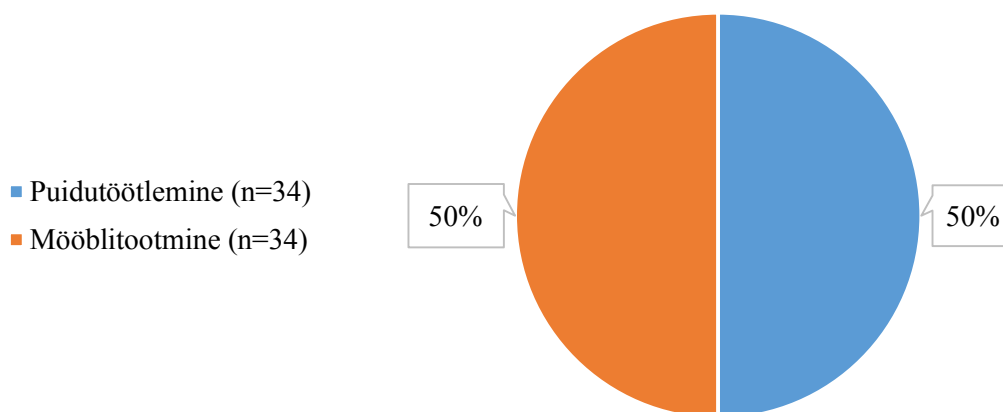
eksporti arendamise soov vajadust investeerida tehnoloogiasse, et olla ka eksportturgudel konkurentsivõimeline ning pakkuda kõrgema lisandväärtusega tooteid. Siiski on tehnoloogiliste arenduste taustal tekkimas puudus kvalifitseeritud tööjõu järele. Sektoris on oluline osa ka riigi majanduspoliitika kujundamisel: Eesti riigi eesmärk on tagada seadusandlusega puidusektori arengut toetav keskkond, piirata monopolide teket ning soodustada vaba konkurentsi. Turutõkete uurimiseks Eesti puidusektoris valis töö autor küsitluse ning Riigi Infosüsteemide Keskusesse esitatud päringu põhjal kuulub valimisse 301 ettevõtet. Küsitlusele vastanute osakaaluks osutus 23%, mille põhjal esitatakse järgnevas alapeatükis bakalaureusetöö tulemused.

2.2 Turutõkked ettevõtlusega alustamisel Eesti puidusektoris

Käesolevas alapeatükis esitatakse töö teoreetilise osa alusel koostatud küsitluse tulemused, mille põhjal selgitatakse välja ettevõtlusega alustamisel kaasnevad turutõkked Eesti puidusektoris. Tulemusi analüüsitakse eelmises alapeatükis esitatud teemade põhjal.

Esmalt soovis autor küsimustikuga välja selgitada, millisesse puidusektori allharusse ettevõtte kuulub. Seepärast oli esimese küsimuse eesmärk kindlaks teha, kas valimisse sattunud ettevõtte tegutseb bakalaureusetöös uuritavas valdkonnas. Samuti on tegevusala küsimus oluline, et selle põhjal saaks teha küsitluse kolmandast teemaplokist tulenevat analüüsi, mille eesmärk on välja selgitada, kas tulemused erinevad sektorisiselt. Vastusevariantideks oli võimalik valida puidutöötlemine, tselluloosi- ja paberitööstus ning mööblitootmine.

Jooniselt 6 nähtub, et küsitlusele vastanute osakaal jagunes pooleks – 34 ettevõtet tegutsevad puidutöötletajana ning 34 ettevõtet mööblitootjateks. Eelneva põhjal selgub, et küsitlusele ei ole vastatud tselluloosi- ja paberitööstusest. Kuid nagu ilmnes eelmises alapeatükis, kuulus valimisse vaid neli ettevõtet vastavast allharust, mistõttu oleks üldistavate järelduste tegemine tselluloosi- ja paberitööstuse kohta olnud küsitav ka siis, kui kõik neli ettevõtet oleks küsimustikule vastanud.

Joonis 6. Küsitlusele vastanute osakaal allharude lõikes

Allikas: autori koostatud.

Järgnevalt analüüsitakse saadud vastuste põhjal ettevõtte turustruktuuri ning eripärasid, mis tulenevad küsitluse esimesest teemaplokist ning seejärel võrreldakse tulemusi ka sektorisiselt. Esmalt antakse ülevaade alustavate ettevõtete suurusest töötajate arvu põhjal ning sellest, millisele turule on ettevõtte keskendunud.

Tabel 8. Küsitlusele vastanute jaotus allharu, töötajate arvu ja turule orienteerituse järgi

Allharu	Töötajate arv	Turg	Kokku	Osakaal (%)
Puidutöötlemine	<10	Koduturg	27	79
		Eksport	4	12
	<50	Eksport	1	3
	<250	Eksport	2	6
Mööblitootmine	<10	Koduturg	27	79
		Eksport	6	18
	<50	Koduturg	1	3

Allikas: autori koostatud.

Esmalt on ülaltoodud tabelist 8 näha, et enamik alustavaid ettevõtteid Eesti puidusektoris on kuni kümne töötajaga ning nende tegevus on suunatud pigem koduturule. Puidutöötlemise puhul on ka alustavaid ettevõtteid, mille töötajate arv ulatub kuni 250

inimeseni ning nendel juhtudel on keskendunud eksportturgudele. Siiski on näha, et kuni kümne töötajaga ettevõtte puhul on mööblitootjad veidi aktiivsemad eksportijad. Ülaltoodut saab seostada alapeatükist 1.2 tulenevaga, milles selgus, et mööblitootmises domineerivad mikro- või väikese suurusega ettevõtted.

Nagu selgus töö teoreetilisest osast, iseloomustavad puidusektorit klastrid, mistõttu analüüsitakse järgnevalt ettevõtete hinnanguid klastrisuhetele Eesti puidusektoris. Küsimusega soovis autor välja selgitada, kas alustavad ettevõtted leiavad, et klastritest võiks saada kasu ning millega oma seisukohta põhjendatakse.

Tabel 9. Alustavate ettevõtete hinnangud klastrite olulisusele Eesti puidusektoris

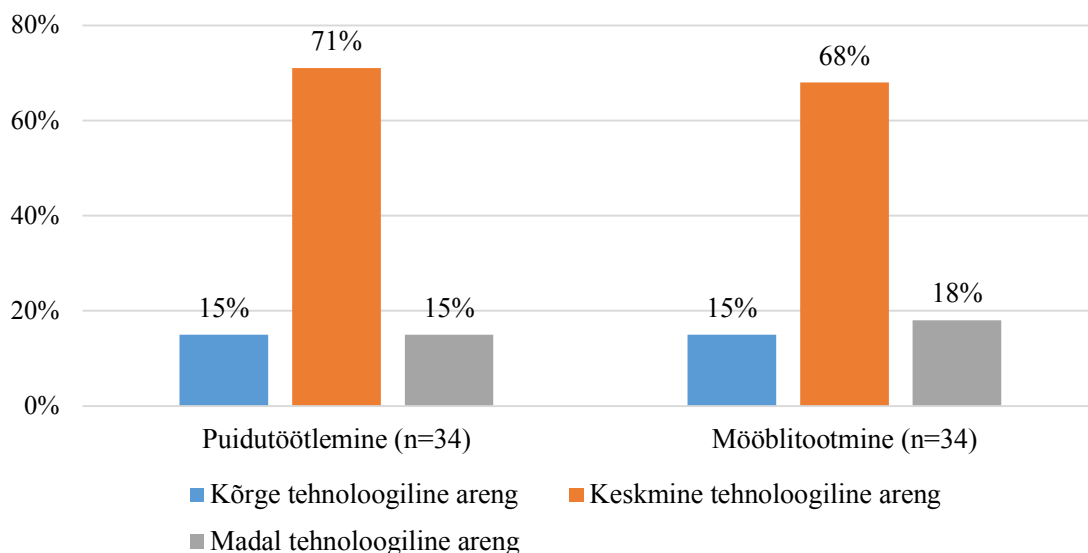
Allharu	Hinnang klastritele	Kokku	Osakaal (%)
Puidutöötlemine	Oluline	20	59%
	Ei oska öelda	9	26%
	Ebaoluline	5	15%
Mööblitootmine	Oluline	15	44%
	Ei oska öelda	6	18%
	Ebaoluline	13	38%

Allikas: autori koostatud.

Küsitlusest järeldub, et klastreid peetakse sektoris üldisemalt pigem oluliseks (51%). Siiski nähtub ülaltoodud tabelist 9 allharusid eraldi analüüsides, et mööblitootmise puhul on rohkem neid, kes klastreid oluliseks ei pea. Seepärast tuleks analüüsida, millega mööblitootjad oma seisukohti põhjendasid. Mööblitootjad, kes hindasid klastreid ebaoluliseks on peamiselt välja toonud, et tegeletakse niivõrd spetsiifilise tootega, et ei nähta klastris kui koostöövormis kasu. Samuti on mitmed küsitlusele vastanud leidnud, et nende arvates ei saada klastritest reaalselt kasu. Eelmainitu ühtib ka peatükis 1.3 ilmnenuga, milles vaadeldi varasemaid uuringuid puidusektoris (vt tabel 2 lk 18) ning millest selgus, et suurem osa Kagu-Eesti puiduklastrisse kuulumise kasudest ei täitunud (Vene 2017). Mööblitootjate arvates seisneb klastrite olulisus peamiselt kliendisuhete loomises, koostöös ning tehnoloogiale ligipääsus. Kasu koostööst on põhjendanud üks mööblitootja näiteks järgnevaga: „Loomulikult peame [klastreid] oluliseks. Kuna täna

mööbel ei koosne ainult puidust ja ise pole mõtet kõike toota, siis osa detaile on mõistlik lasta teistel toota“ (K1, mööbli tootmine, koduturg). Puidutöötlemise ettevõtted aga leiavad, et klastrid võimaldavad koos töötades olla väikesel Eesti turul konkurentsivõimelisemad ning laieneda ka suurematele turgudele. Samuti hindavad puidutöötlemise ettevõtted sarnaselt mööblitootjatega ligipääsu tehnoloogiale. Eeltoodut põhjendab hästi puiduettevõtte järgnev selgitus tehnoloogiliste kasude seisukohast: „Muidugi. On seadmeid, mida võib minna vaja, aga mingites etappides ei ole kasumlik soetada“ (K2, puidutöötlemine, koduturg).

Eelneva taustal on sobilik analüüsida, kuidas hindavad Eesti puiduettevõtted sektori tehnoloogilist arengut ning kui oluliseks peetakse investeringuid tehnoloogiasse. Esmalt soovis töö autor teada, kuidas hindavad ettevõtted puidusektori tehnoloogilist arengut automatiseerituse ja kõrgtehnoloogia kasutamise seisukohast. 69% küsitlusele vastanutest leidis, et sektori tehnoloogiline areng on keskmine. Allolevalt jooniselt 7 on näha, et tulemused on allharude lõikes sarnased – nii puidutöötlemise kui ka mööblitootjate hinnangul on puidusektori tehnoloogiline areng keskmine. Siiski on mööblitootmise puhul pisut rohkem neid, kes leiavad, et sektori tehnoloogiline areng on madal.

Joonis 7. Alustavate ettevõtete hinnang puidusektori tehnoloogilisele arengule

Allikas: autori koostatud.

Lisaks autori soovile saada hinnanguid puidusektori tehnoloogilisele arengule, paluti küsimustikule vastajatel põhjendada, kas nende arvates on investeeringud tehnoloogiasse sektoris vajalikud. Sel korral ei erinenud puidutöötlemise ja mööblitootjate vastused. Mõlema allharu puhul leidis 85%, et puidusektoris on oluline investeerida tehnoloogiasse. Enim põhjendati investeeringute vajalikkust efektiivsuse suurenemise ning konkurentsivõime saavutamiseks: „*Võimaldab konkurentidest efektiivsemalt toota. Et olla konkurentsivõimeline, on investeeringud tehnoloogiasse esmatähtsad*“ (K2, puidutöötlemine, koduturg). Samuti rõhutati ka tehnoloogiasse investeerimise olulisust tööjõu kalliduse osas. Vaid 9% ei pidanud investeeringuid oluliseks ning peamiseks põhjuseks toodi, et ettevõtte tegeleb käsitööga või tegu on väiketootjaga, mistõttu ei anna tehnoloogiasse investeerimine eelist. Erapooletuid oli 6%. Küsitluse tulemused ühtivad ka töö teooriast ilmnenuka, millest selgus, et Eesti puidusektoris on toimunud tähelepanuväärne tehnoloogiline areng, mistõttu on konkurentsivõimelisuse saavutamiseks olulised tehnoloogilised uuendused (Puidutööstuse konkurentsivõime... n.d.). Siinkohal on oluline märkida, et 82% vastanutest on ettevõttes peamise finantseerimisallikana kasutanud omakapitali.

Kuna eelnev puudutas ka sektori tööjõudu, antakse järgnevalt ülevaade puiduettevõtete hinnangutest tööjõuturule. Enim iseloomustati sektori tööjõudu spetsialistide puuduse ning vähese kvalifikatsiooniga, mis on samuti kooskõlas töö teooriast tulenenuga. Eelneva põhjal võib järeldada, et puiduettevõtted teadvustavad investeeringute vajadust tehnoloogiasse, kuid selle kõrval tekib probleem kvalifitseeritud tööjõu ning spetsialistide järele. Teisest küljest võimaldaks investeeringud tehnoloogiasse vähendada tööjõukulusid, mida ettevõtted investeeringute olulisuse ühe peamise põhjusena ka tõid.

Lisaks eelnevatele turustruktuuri eripäradele keskenduvatele küsimustele, uuris töö autor ka seda, kas alustavad ettevõtted on Eesti puidusektoris tundnud turul olevate ettevõtete suuruseeliseid ning sellest tulenevaid kulueeliseid. Nagu selgus ka tabelist 8 (vt lk 30), on enamik alustavaid ettevõtteid töötajate arvu põhjal kas mikro- või väikeettevõtted, mistõttu võivad turul olevate ettevõtete suuruseelised pärssida alustavaid ettevõtteid. Küsitlusest selgus, et 76% vastanutest on kogenud alustava ettevõtteks turul olevate ettevõtete suurus- ja kulueeliseid, mis tähendab, et vaid 24% vastanutest leiab, et pole sellega kokku puutunud. Analüüsides vastuseid allharude võrdluses, ilmneb, et

mööblitootmises on vastavaid suurus- ja kulueeliseid tuntud vähem. 30% mööblitootjatest ei ole eelmainitud takistustega kokku puutunud, kuid puidutöötlemise puhul on vastav näitaja vaid 18%. Kui analüüsida mööblitootjate hinnanguid nimetatud küsimusele, võib eeldada, et mööblitootjad peavad turul olevate ettevõtete suurus- ja kulueeliseid vähem problemaatiliseks kui puidutöötlemise ettevõtted, sest nagu ka töö teoorias selgus, iseloomustavad mööblitootmist peamiselt mikro- või väikeettevõtted. Samuti tulenes eelnevatest vastustest, et mitmetel juhtudel on mööbliettevõtted keskendunud käsitöö- või spetsiifiliste toodete pakkumisele, mistõttu ei ole suurtes kogustes tootmine võimalik ning seetõttu esineb mööblitootjate puhul suurus- ja kulueelised vähem.

Kuna töö teoreetilises osas ilmnas, et paljudel alustavatel ettevõtetel ei pruugi investeeringute tegemine olla finantsiliselt jõukohane (Lofstrom *et al.* 2014: 234), soovis töö autor välja selgitada, kas alustavad ettevõtted on plaaninud taotleda ettevõtte arendamiseks mõeldud toetusi. Tulemustest selgub, et 65% vastanutest on pidanud oluliseks kaaluda eelmainitud toetuste taotlemist. Siiski ilmneb allharude võrdlusest, et 41% mööblitootjatest ei ole seda teinud, samas kui puidutöötlemise valdkonnast on vastav näitaja vaid 29%. Eelneva põhjal võib järeldada, et enamik alustavaid ettevõtteid on kursis toetuste taotlemise võimalikkusega ning seda ka kaalunud, kuid allharude võrdlusest tulenevalt on see mööblitootjate jaoks vähemoluline. Seostades tulemusi eelnevate vastustega, ilmnas ka eelmisest küsimusest, et mööblitootjad tunnevad võrreldes puidutöötajatega turul olevate ettevõtete suurus- ja kulueeliseid vähem ning arvestades seda, et kulueelised on tingitud peamiselt efektiivsemast tootmisprotsessist ehk tehnoloogilistest täiustustest, on mööblitootjate vähesem huvi toetuste vastu põhjendatud.

Järgnevalt soovis töö autor välja selgitada, kuidas hindavad alustavad ettevõtted riigi majanduspoliitikat turule sisenemise kontekstis. Vastustest selgus, et 66% alustavatest ettevõtetest peab majanduspoliitikat neutraalseks. Siiski on pisut rohkem neid (19%), kes leiavad, et majanduspoliitika on pigem turule sisenemist pärssiv. Töö autor pidas majanduspoliitika all silmas sektoris kehtestatud regulatsioone, erinevaid keskkonna- ja ohutusnõudeid ning litsentse. Töö teoreetilisest tagapõhjast tulenevalt on Eesti riigi eesmärk soodustada sektori arengut ning vaba konkurentsi (Riigi Teataja 1997), kuid küsitlusele vastanute seisukoha põhjal saab öelda, et majanduspoliitika on turule

sisenemise kontekstis neutraalne. Kuna töö autor palus küsimusele vastates silmas pidada ka litsentse ning võttes arvesse eelmisest alapeatükist järelanud, et puidusektoris on immateriaalsetesse põhivaradesse ehk kaasa arvatud litsentsidesse investeerimine vähem oluline kui materiaalsetesse põhivaradesse, on küsitluse tulemused kooskõlas eelmisest alapeatükist tulenevaga. Võrreldes tabelis 10 alustavate ettevõtete hinnanguid majanduspoliitikale allharude põhjal, järelneb, et puidutöötlemise puhul on rohkem neid, kes leiavad, et majanduspoliitika on sisenemist soodustav kui ka neid, kelle arvates on see sisenemist pärssiv. Eelnev võiks selgitada töö teoreetilisest tagapõhjast ilmnenu, mille alusel on puidusektoris tehtav töö tulenevalt selle olemusest ohtlik (Blombäck *et al.* 2003: 22). Võrreldes töö iseloomu mööblitootmises ja puidutöötlemises, millest viimasesse kuulub ka näiteks saematerjali tootmine, võib puidutöötlemise puhul pidada töö iseloomu kohati ohtlikumaks, mistõttu on neil ettevõtetel väga oluline järgida tööohutusnõudeid ning muid sellest tulenevaid regulatsioone. Siiski on ühiselt ülekaalus arvamus, et majanduspoliitika on neutraalne, mistõttu võib järeldada, et see pole turule sisenemisel takistavaks teguriks.

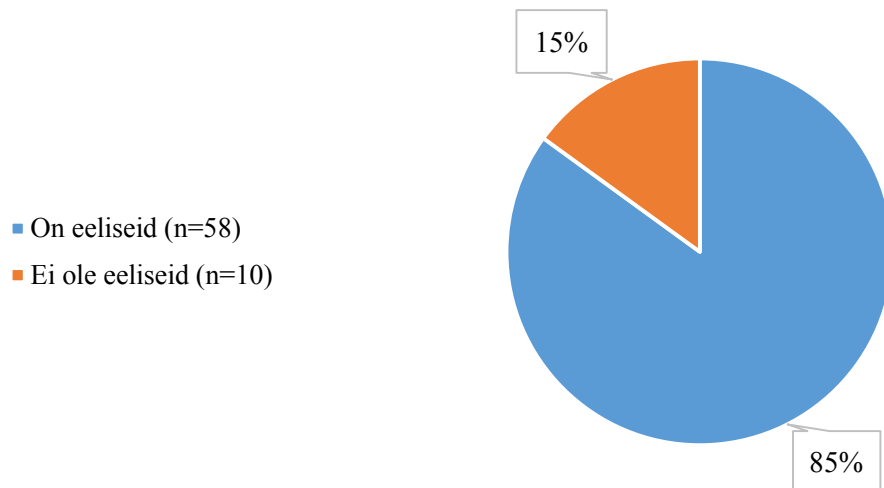
Tabel 10. Alustavate ettevõtete hinnang majanduspoliitikale puidusektoris sisenemisel

Allharu	Hinnang majanduspoliitikale	Kokku	Osakaal (%)
Puidu- töötlemine	Sisenemist soodustav	6	17,65%
	Neutraalne	20	58,82%
	Sisenemist pärssiv	8	23,53%
Mööbli- tootmine	Sisenemist soodustav	4	11,76%
	Neutraalne	25	73,53%
	Sisenemist pärssiv	5	14,71%

Allikas: autori koostatud.

Toetudes teemaplokile I soovis töö autor eelnevate küsimustega analüüsida alustavate ettevõtete turustruktuurilisi iseärasusi ning luua sellega tagapõhi teemale II, mille käigus analüüsitakse alustavate ettevõtete hinnanguid turutõketele Eesti puidusektoris. Nagu ilmnes turutõkete definitsioonide võrdlusest, peetakse sisenemisbarjääre turul olevate ettevõtete eeliseks alustavate ettevõtete ees, mistõttu soovis autor esimese küsimusega välja selgitada, kas alustavad ettevõtted leiavad, et turul juba tegutsevatel ettevõtetel on

nende ees eeliseid. Jooniselt 8 on näha, et 85% arvates on turul olevatel ettevõtetel nende ees eeliseid, mistõttu võib järeldada, et alustavad ettevõtted Eesti puidusektoris kogevad turule sisenemisel tõkkeid. Ka sektori allharude võrdlusest selgub, et antud küsimuse puhul leitakse üksmeelset, et turul olevatel ettevõtetel on nende ees eeliseid. Puidutöötlejatest 12% leiab, et antud eeliseid puuduvad ning mööblitootjate puhul on see vastavalt 18%.

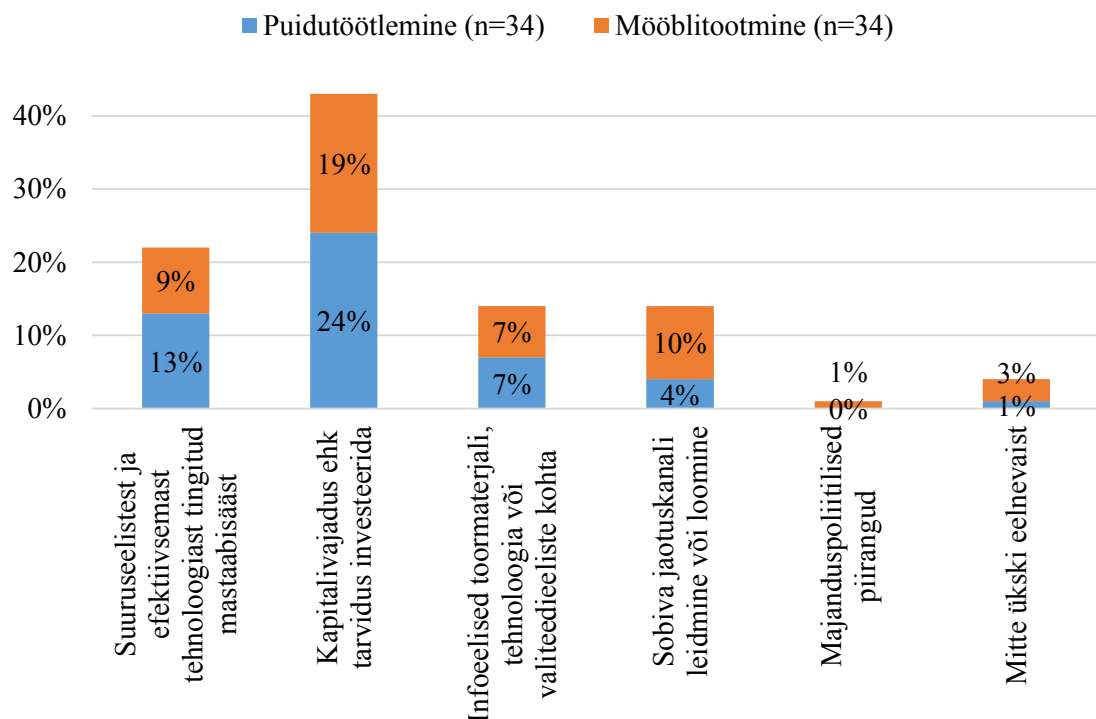

Joonis 8. Hinnang turul olevate ettevõtete eelistele alustavate ettevõtete ees

Allikas: autori koostatud.

Kui eelneva küsimusega soovis autor saada hinnangut turul olevate ettevõtete eelistele, siis järgnevalt soovis töö autor välja selgitada, milline tõke esineb alustavatel ettevõtetel Eesti puidusektoris kõige enam. Nagu varasemalt mainitud, lähtuti vastusevariantide koostamisel Porteri turutõkete liigitusest. Küsitlusele vastanutel oli võimalik valida viie turutõkke vormi vahel ning kuuenda variandina tähistati mitte ühegi eelnevalt mainitud vastusevariandi pidamist tõkkeks. Alljärgnevalt jooniselt 9 selgub, et nii puidutöötlemise kui ka mööblitootmise puhul leitakse ühiselt (43%), et peamine alustavatel ettevõtetel esinev tõke on kapitalivajadus ehk tarvidus investeerida. Sellele järgnevaks tõkkeks Eesti puidusektoris on suuruseelistest ning efektiivsema tehnoloogia kasutuselevõttust tingitud mastaabisääst (22%). Olulisuselt järgneva tõkkena (14%) peetakse nii erinevaid infoeliseid kui ka sobiva jaotuskanali leidmist või loomist. Joonisest 9 järeldub, et majanduspoliitilisi piiranguid sektoris esinevaks probleemiks pidada ei saa ning peamise tõkkena peab riigi majanduspoliitilisi piiranguid vaid 1% mööblitootjatest. Puidutöötlemise puhul ei leidnud mitte ükski vastanuist, et majanduspoliitika oleks

sektoris peamiseks tõkkeks. Analüüsidest vastuseid allharude võrdluses, nähtub esmalt, et suurima tõkke ehk kapitalivajaduse puhul ollakse allharude võrdluses üksmeelel. Siiski ilmneb allolevalt jooniselt, et mööblitootjad peavad sobiva jaotuskanali loomist või leidmist puidutöötlejatest olulisemaks tõkkeks. Samas on puidutöötlejate arvates olulisuselt teiseks tõkkeks hoopis turul eksisteerivate ettevõtete suuruseelistest ning efektiivsemast tehnoloogiast tingitud mastaabisääst. Ka teemaplokki I kuuluvate küsimuste põhjal ilmnes, et investeringud tehnoloogilistesse arendustesse on olulised, et saavutada sektoris konkurentsivõime, kuid puidutöötlemise ettevõtted on tundnud võrreldes mööblitootjatega rohkem turul olevate ettevõtete suurus- ja kulueeliseid. Seetõttu on põhjendatud ka puidutöötlemise allharusse kuuluvate ettevõtete kõrgem hinnang tõkkele, mis tuleneb suuruseelistest ning efektiivsema tehnoloogia kasutuselevõttust tingitud mastaabisäästust.

Joonis 9. Alustavatel ettevõtetel esinevad turutõkked Eesti puidusektoris

Allikas: autori koostatud.

Analüüsidest sektoris suurimaks tõkkeks osutunud kapitalivajadust ehk tarvidust investeerida, ilmneb mitmeid seoseid töö teoreetilise tagapõhjaga. Esmalt tulenes turutõkete definitsioonide võrdlusest, et tõkkeid peetakse ka konkurentsi piiravaks barjääriks (Weizsacker 1980: 399). Kapitalivajadus ehk tarvidus investeerida tulenebki soovist saavutada konkurentsivõime turul olevate ettevõtete suhtes. Siiski ilmnes töö teoreetilises osas, et paljudel alustavatel ettevõtetel on raskusi kapitali kaasamisega, et vajalik konkurentsivõime saavutada (Lofstrom *et al.* 2014: 234), mistõttu esinebki ettevõtlusega alustamisel tõke. Lisaks eelnevale ilmnes küsitlusest, et alustavate ettevõtete peamiseks finantseerimisallikaks on omakapital, mis tähendab, et enamik investeeringutest tehakse ettevõtte netovara arvelt. Oluline on märkida töö teooriast ilmnenu, et sisenemisbarjääre peetakse ka finantsiliseks riskiks, kuid paljudel juhtudel saavutatakse tõkkeid ületades edu (Karakaya, Stahl 1989: 80-82). Samuti võib tõkkeid pidada ühekordseteks kuludeks (Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium 2009: 7), mistõttu tuleks alustavatel ettevõtetel kaaluda tõkete ületamise võimalusi. Eelneva põhjal saab järeldada, et kapitalivajadus on sektoris konkurentsivõime saavutamiseks oluline, kuid alustavale ettevõttele on mainitud investeeringud enamasti ühekordsed väljaminekud, mida tehes on võimalik sisenemistõke ületada. Autori arvates on oluline mainitud tõkke leevendamiseks kaaluda erinevaid finantseerimise võimalusi. Niisamuti on oluline olla kursis sektoris pakutavate toetustega. Nagu selgus küsitlusest, on toetuste taotlemisele mõelnud 65%. Siiski peaks alustavad ettevõtted panustama erinevate võimaluste leidmisesse, mis minimeeriks tõkkest tulenevat finantsilist riski, kuid aitaks kapitalivajadusest tekkivat barjääri ületada ning saavutada konkurentsivõime. Vastasel juhul tuleb alustavatel ettevõtetel leppida turul olijate eelistega.

Käesoleva bakalaureusetöö viimase osana esitatakse peamised tööst selgunud tulemused. Teoreetilise ja empiirilise osa taustal esitatakse tabel, milles on välja toodud eelnevalt teooria põhjal püstitatud teemaplokid ning töö käigus saadud tulemused. Alljärgnevas tabelis 11 luuakse seos töö teoreetilise ning empiirilise osa tulemuste vahel.

Tabel 11. Teoreetilise ja empiirilise osa süntees

Teemad	Järeldused kirjanduse põhjal	Empiirilise osa tulemused
I teema: Puidusektori turustruktuuri ning eripärade käsitus	Turutõkked kujutavad endas haru struktuurseid tunnuseid, mistõttu on oluline võtta arvesse ka sektorisse sisenemise tingimusi. Puidusektorit iseloomustab kõrge tehnoloogiline areng, järjest suurema lisandväärtusega toodete tootmine, klastrid, ekspordile suunatus, vananev tööjõud ning vajadus spetsialistide järele.	Enamik alustavaid ettevõtteid Eesti puidusektoris on vähem kui kümne töötajaga ning orienteeritud koduturule. Puidusektori tehnoloogilist arengut kõrgtehnoloogia kasutamise ning automatiseerituse seisukohast hinnatakse keskmiseks. Alustavad ettevõtted loodavad klastritest kasu saada, mistõttu peetakse klastrisuhteid sektoris oluliseks. Puidusektorit iseloomustavad turul olevate ettevõtete suurus- ja kulueelised, mistõttu peetakse investeringuid tehnoloogiasse vajalikuks, et saavutada alustava ettevõttena konkurentsivõime.
II teema: Hinnangud turutõketele ning nende esinemisele	Kuna sisenemisbarjäärid võivad tuleneda haru struktuurist, on oluliseks peetud nende uurimist tööstusharude siseselt. Samuti leitakse, et turutõkked on olulisuse põhjal eristatavad, mistõttu lähtutakse töös Porteri turutõkete liigitusest ning aluseks on viis võimalikku tõket. Kuna tõkkeid peetakse ka ühekordseteks kuludeks ning barjääre ületavad ettevõtted võivad saavutada edu, tuleks kaaluda tõkete ületamise võimalusi. Vastasel juhul tuleb leppida turul olevate ettevõtete eelistega.	Enamik alustavaid ettevõtteid Eesti puidusektoris kogevad turule sisenemisel tõkkeid. Nagu selgus puidusektori turustruktuuri analüüsist, on investeringud tehnoloogiasse vajalikud, et saavutada konkurentsivõime, mistõttu iseloomustab puidusektorit suur kapitalinõudlus. Seepärast pidasid alustavad ettevõtted peamise turutõkkena ka kapitalivajadust ehk tarvidust investeerida. Oluliselt järgnevas tõkkeks on pakkumise poolne mastaabisääst ehk turul olevate ettevõtete eelis, mis tuleneb suurtes kogustes tootmisest ning madalamatest ühikukuludest, kuid nagu selgus empiirilisest osast, on sektoris alustavad ettevõtted peamiselt kuni kümne töötajaga, mistõttu kujutavad eelmainitud suurus- ja kulueelised tõket. Infoeliseid ning sobiva jaotuskanali leidmist või loomist hinnatakse samaväärseks tõkkeks. Majanduspoliitikat üldiseks tõkkeks pidada ei saa.
III teema: Sektorisisene võrdlus	Puidusektori analüüsist ilmneseid mitmed tunnused, mis sektorit üldisemalt iseloomustavad, kuid puidutöötlemisel ning mööblitootmisel on ka mitmeid iseäralikke omadusi, mistõttu võivad hinnangud turutõketele sektorisiseselt erineda.	Suurem osa alustavate ettevõtete hinnangutest kattus ka allharude võrdluses, kuid peamise erinevusena ilmnese mööblitootjate struktuursetest erinevustest tingitud vähesem kokkupuude turul olevate ettevõtete suurus- ja kulueelistega.

Allikad: autori koostatud (Karakaya, Stahl 1989; Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium 2009: 7; Puidutööstuse konkurentsivõime... n.d.; Polli *et al.* 2004: 496; Eesti Statistikaamet; Euroopa Komisjon n.d.; Porter 2008: 26-28) ning läbi viidud uuringu põhjal.

Empiirilisest osast selgus, et alustavad ettevõtted Eesti puidusektoris puutuvad kokku turutõketega. Puidusektori turustruktuurilised iseärasused on aluseks sisenemisbarjääridele, mistõttu leiab enamik alustavaid ettevõtteid, et turul olijatel on nende ees eeliseid. Sektori eripärasid analüüsides selgus, et enamik alustavaid ettevõtteid on kuni kümne töötajaga ning tundnud turul olevate ettevõtete suurus- ja kulueeliseid. Sektorit iseloomustab keskmine tehnoloogiline areng, kuid konkurentsivõime saavutamiseks on vajalik investeerida tehnoloogiasse, mistõttu on puidusektorile iseloomulik suur kapitalinõudlus. Samuti leitakse, et väikesel Eesti turul on edu saavutamiseks vaja teha koostööd. Seetõttu on alustavad ettevõtted arvamusel, et klastrid on sektoris tegutsemiseks olulised ning kasu klastrisse kuulumisest eeldatakse mitmetest aspektidest. Eelkõige võimaldab klastrisse kuulumine luua lihtsamini kliendibaasi ning ligipääsu tehnoloogiale, mida tihtipeale pole alustaval ettevõtjal otstarbekas ise osta. Riigi majanduspoliitika on loonud sektoris sisenemiseks neutraalse keskkonna, mistõttu ei kujuta see alustavatele ettevõtetele tõket. Sektori tööjõuturgu iseloomustab spetsialistide puudus. Vajadus teha tehnoloogilisi uuendusi, et olla sektoris konkurentsivõimeline, tähendab küll väiksemat tarvidust töötajate järele, kuid selle kõrval võib spetsialistide puudus süveneda veelgi rohkem.

Alustavate ettevõtete hinnangud on allharude võrdluses sarnased. Suurimaks turutõkkeks on kapitalivajadus ehk tarvidus investeerida, et saavutada sektoris konkurentsivõime, mis langeb kokku ka töö teooriast ning puidusektori turustruktuurist ilmnenuka. Peamine turustruktuuriline erinevus seisnes mööblitootjate suuruses – mööblitootmist iseloomustavad mikro- ja väikeettevõtted ning paljud neist on keskendunud spetsiifilistele või käsitöötoodetele, millest tulenesid ka mõningad erinevused turustruktuuri puudutavates küsimustes.

KOKKUVÕTE

Puidusektori olulisus Eesti majanduses väljendub peamiselt tööhõives ning ekspordis, mistõttu on sektori osatähtsuse säilitamiseks oluline tagada uute ettevõtete tõketeta turule sisenemine. Lisaks sellele, et alustavad ettevõtted suurendavad puidusektoris efektiivsust ning konkurentsivõimet, kaasavad nad tihtipeale ka uusi ideid, mis omakorda ajendavad turul olevaid ettevõtteid uuenduslikkusele.

Turutõkkeid võib üldisemalt klassifitseerida turule sisenemise ja sealt väljumisega seotud tõketeks, kuid olemuselt liigitatakse turutõkkeid struktuurseteks või strateegilisteks tõketeks, mis omakorda on eristatavad riiklike või eratõketena. Kui struktuursed tõkked tulenevad turu eripärast ning ei sõltu strateegilistest käikudest, siis strateegilised tõkked on seotud teadlike otsustega, et raskendada teiste ettevõtete turule sisenemist. Turutõkkeid on autorite poolt defineeritud erinevalt, mistõttu ei ole turutõkete esinemisvormile ühest definitsiooni, kuid käesolevas töös on aluseks võetud võimalikud sisenemisbarjäärid Michael E. Porteri käsitlusest, sest mainitud autori turutõkete definitsioon sarnaneb erinevate autorite turutõkete definitsioonide võrdlusest leitud ühisosaga, milleks on turul olevate ettevõtete eelisseisund alustavate ettevõtete ees.

Turutõkete esinemine ei sõltu sageli alustava ettevõtte toote või teenuse olemusest, vaid haru struktuurist kuhu siseneda soovitakse, mistõttu käsitleti töös ka puidusektori üldist turustruktuuri ning selle taustal uuriti töö empiirilises osas esmalt Eesti puidusektori iseärasusi, mille põhjal loodi alus uurimisküsimuste koostamisele ning tulemuste analüüsile.

Puidusektor saab alguse metsast ning metsatööstusest. Eesti puidusektori arengu aluseks on olnud just metsarohkus, mida võib pidada ka loomulikuks konkurentsieeliseks. Tehnoloogilised arengud soodustavad mitmekesisemate toodete ja teenuste loomist, mis

omakorda võimaldavad eksportida suurema lisandväärtusega tooteid. Kuna Eesti puidusektori olulisus väljendub suuresti ekspordis, on sektoris tegutsevate klastrite peamiseks eesmärgiks just konkurentsivõime ning ekspordi edendamine. Seepärast iseloomustavad Eesti puidusektorit koostöövajadus ja klastrid, mis võimaldaks konkureerida teiste juhtivate metsa- ja puidutööstustega. Samuti ilmnes käesolevast tööst, et tehnoloogiline võimekus on oluline, et saavutada sektoris konkurentsivõime. Seetõttu on sektoris kuuluvatel ettevõtetel vajalik investeerida tehnoloogiasse. Sealjuures iseloomustab puidusektorit vananev tööjõud, spetsialistide ja noorte huvi puudus. Konkurentsivõimelisuse saavutamiseks tehtavad tehnoloogilised uuendused tähendavad küll väiksemat tarvidust töötajate järele, kuid selle kõrval võib spetsialistide puudus süveneda veelgi rohkem. Konkurentsivõimelisuse tagamiseks on oluline ka riigi majanduspoliitika kujundamine, mis oleks järjepidev ning sektori arengut toetav. Eesti majanduspoliitika eesmärk on tagada sektori arengut toetav seadusandlus, mis piiraks monopole ning soodustaks vaba konkurentsi.

Käesoleva töö autor uuris varasemalt tehtud töid, millest selgus, et ainus sektoripõhine uuring turutõketest Eestis on tehtud ehitussektoris. Empiirilise osa läbiviimiseks valis töö autor ehitussektoris esinevate tõkete uurimiseks kasutatud meetodi eeskujul küsitluse. Töö empiiriline osa keskendub EMTAK klassifikaatori järgi kolmele puidusektoris kuuluvale allharule: puidutöötlemisele, tselluloosi- ja paberitööstusele ning mööblitootmisele. Küsitluse läbiviimiseks esitati Riigi Infosüsteemide Keskusele päring, mille põhjal koostati valim eelmainitud harusse kuuluvatest ettevõtetest, mille vanus on kuni üks aasta. Valimisse kuulus 301 ettevõtet ning küsitlusele vastanute osakaaluks osutus 23%. Tulemuste põhjal selgitati välja, millised on ettevõtlusega alustamisel esinevad turutõkked Eesti puidusektoris.

Töö empiirilisest osast selgus, et puidusektori turustruktuurilised iseärasused on aluseks sisenemisbarjääridele. Peamiseks puidusektori eripäraks on tehnoloogia kasutamise vajadus ning sellest tulenev kapitalinõudlus. Seetõttu tuleb alustavatel ettevõtetel sellesse ka investeerida, et saavutada turul olijatega konkurentsivõime. Küsitlusest selgus, et enamik alustavaid ettevõtteid on kuni kümne töötajaga, mistõttu on kokku puutunud ka turul olevate ettevõtete suurus- ja kulueelistega. Eelmainitud eelised on tingitud

efektiivsema tehnoloogia kasutusest, mis omakorda tähendab alustavatele ettevõtetele vajadust investeerida. Siiski leitakse, et klastrid võimaldavad alustavatel ettevõtetel mitmete kasutegurite tõttu edukamalt hakkama saada. Kuna paljudel alustavatel ettevõtetel ei ole otstarbekas või jõukohane tehnoloogiasse investeerida, võib klastrisse kuulumine tähendada vajalikule tehnoloogiale ligipääsu. Samuti väljendub klastrite olulisus vajaduses väikesel Eesti turul koostööd teha. Hoolimata riigi soovist luua majanduspoliitikaga sektori arengut soosiv keskkond, peavad alustavad ettevõtted seda neutraalseks. Siiski ei kujuta majanduspoliitika alustavatele puiduettevõtetele tõkkeid.

Lisaks eelnevale selgub tulemustest, et enamik alustavaid ettevõtteid on kogenud turul olevate ettevõtete eelisseisundit, mistõttu on nad turule sisenemisel kokku puutunud tõketega. Töö empiirilise osa analüüsi käigus ilmnas, et suurimaks tõkkeks peetakse kapitalivajadust ehk tarvidust investeerida saavutamaks konkurentsivõimet, mis tuleneb sektori turustruktuurilisest iseärasusest. Seejuures kasutavad alustavad ettevõtted peamise finantseerimisallikana omakapitali. Hinnangud turutõketele ning nendele aluseks olevatele turustruktuurilistele iseärasustele ühtisid suuremas osas ka allharude võrdluses. Peamine erinevus ilmnas mööblitootjate ja puidutöötlemise puhul suuruseeliste tajumisel. Mööblitootjad kogevad Eesti puidusektoris suuruseeliseid vähem kui puidutöötledajad. Selle alusel hinnati võrreldes puidutöötledajatega jaotuskanali leidmist või loomist suurus- ja kulueelistest tulenevast mastaabisäästust suuremaks tõkkeks. Kuna empiirilise osa küsitluses ei sattunud ettevõtteid tselluloosi- ja paberitööstusest, võiks edaspidi uurida turutõkkeid ka eelmainitud harus ning analüüsida, kas turustruktuurilised iseärasused on aluseks ka tselluloosi- ja paberitööstuses esinevatele turutõketele. Samuti oleks edaspidi kasulik uurida, kas puidusektoris esineb ka turult väljumisega seotud tõkkeid.

VIIDATUD ALLIKAD

1. Appo, K., Laur, S., Lättemägi, R., Polli, L., Roolah, T., Ukrainski, K., ... Vissak, T. (2004). *Eesti puidusektori konkurentsivõime*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. Külastatud: https://www.researchgate.net/publication/24110550_Eesti_puidusektori_konkurentsivõime_arengut_takistavad_tegurid
2. Bain, J. S. (1956). Barriers to new competition. Boston, MA: *Harvard University Press*. Viidatud Pattnaik, C., Lu, Q., Gaur, A. S. (2018). Group Affiliation and Entry Barriers: The Dark Side of Business Groups. In *Emerging Markets. Journal of Business Ethics*, 153, 1051-1066. doi: <https://doi.org/10.1007/s10551-018-3914-2> vahendusel.
3. Blombäck, P., Lövgren, M., Poschen P. (2003). *Employment Trends and Prospects in the European Forest Sector*. Külastatud: <http://www.fao.org/3/a-ae888e.pdf>
4. Demsetz, H. (1982). Barriers to Entry. *The American Economic Review*, 72(1), 47-57. URL: <https://www.jstor.org/stable/1808574>
5. Eamets, R., Meriküll, J., Ukrainski, K. (2005). *Eesti puidusektori tööjõuvajaduse prognoos aastateks 2005–2015*. (Lõppraport). Tartu Ülikool, Tartu. Külastatud: https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/40732/Kutsehar_Puidusektor.pdf?sequence=1&isAllowed=y
6. Eaton, B.C., Lipsey, R. G. (1980). Exit Barriers are Entry Barriers: The Durability of Capital as a Barrier to Entry. *The Bell Journal of Economics*, 11(2), 721-729. doi: 10.2307/3003391
7. Eerma, D. (n.d.-a). *Valitsuse poliitika erinõuetega tegevusalade tegevuslubade väljastamisel*. Külastatud: <https://rito.riigikogu.ee/wordpress/wp-content/uploads/2016/03/Valitsuse-poliitika-erin%C3%B5uetega-tegevusalade-tegevuslubade-v%C3%A4ljastamisel.pdf>

8. Eesti Puitmajaliit. Eesti puitmajade ekspordiklaster. Külastatud: <https://www.puitmajaliit.ee/meie-projektid/puitmajaklaster> 22.03.2020
9. Eesti Statistikaamet. Ettevõtete investeeringud põhivarasse tegevusala ja tööga hõivatud isikute arvu järgi jooksevhindades. Külastatud: <https://www.stat.ee/> 31.03.2020
10. Eesti Statistikaamet. Hõivatud tegevusala järgi. Külastatud: <https://www.stat.ee/> 31.03.2020
11. Eesti Statistikaamet. Mida Eesti Ekspordib? Külastatud: https://data.stat.ee/visualize/tree_map/export/all/show/2019/?locale=et 31.03.2020
12. Ehasalu, A. (2015). *Rahvusvahelise turundusstrateegia arendamine Eesti puitmajaklastri näitel*. (Magistritöö). Tartu Ülikool, Tartu. Külastatud: https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/47397/ehasalu_ave_.pdf?sequence=1&isAllowed=y
13. EMPL. Puidutööstuse klaster. Külastatud: <http://empl.ee/tegevus/puidutoostuse-klaster/> 22.03.2020
14. EMTAK 2008 selgitavad märkused. (2008). Külastatud: https://www.rik.ee/sites/www.rik.ee/files/elfinder/article_files/emtak_2008_pdf_0.pdf 08.12.2019
15. Erametsakeskus. Alustavale metsaomanikule. Külastatud: <https://www.eramets.ee/metsa-majandamine/alustavale-metsaomanikule/> 06.04.2020
16. Euroopa Komisjon. (n.d.). Forest-based industries. Külastatud: https://ec.europa.eu/growth/sectors/raw-materials/industries/forest-based_en 24.11.2019
17. Felzensztein, C., Gimmon E., Aqueveque, C. (2012). Clusters or un-clustered industries? Where inter-firm marketing cooperation matters. *Journal of Business & Industrial Marketing*, 27(5), 392-402. doi: <http://dx.doi.org/10.1108/08858621211236061>
18. Hade, H. (2014). *Konkurentsianalüüs ja turundusstrateegia kujundamine OÜ Tartu Veekeskuse näitel*. (Magistritöö). Eesti Maaülikool, Tartu. Külastatud:

https://dspace.emu.ee/xmlui/bitstream/handle/10492/1463/Helen_Hade_MA2014.pdf?sequence=3&isAllowed=y

19. Haidla, J. (2015). Intervjuu. Viidatud Pinn, M. Metsa- ja puidusektor kasvab majandusest kiiremini. *Äripäev*. Külastatud: <https://www.aripaev.ee/uudised/2015/06/15/metsa--ja-puidusektor-kasvab-majandusest-kiiremini-vahendusel>. 29.03.2020
20. Han, J. K., Kim, N., Kim, H.-B. (2001). Entry Barriers: A Dull-, One-, or Two-Edged Sword for Incumbents? Unraveling the Paradox from a Contingency Perspective. *Journal of Marketing*, 65, 1-14. Külastatud: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1509/jmkg.65.1.1.18133>
21. Harrigan, K. R. (1981). Barriers to Entry and Competitive Strategies. *Strategic Management Journal*, 2(4), 395-412. URL: <https://www.jstor.org/stable/2486201>
22. Jung, M. (2013). *Saare maakonna puidusektori konkurentsivõime*. (Bakalaureusetöö). Tartu Ülikool, Tartu. Külastatud: https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/31902/jung_martha.pdf?sequence=1&isAllowed=y
23. Kaarna, K., Kaldur, K., Kalvet, T., Käger, M., Mürk, I., Paulus, G., ... Väljaots, K. (2013). *Eesti metsa- ja puidutööstuse sektoruuring 2012*. Külastatud: https://energiatalgud.ee/img_auth.php/2/23/Tallinna_Tehnika%C3%BClikool._Eesti_metsa-_ja_puidut%C3%B6%C3%B6stuse_sektoruuring_2012._2013.pdf
24. Karakaya, F., Stahl, M. J. (1989). Barriers to Entry and Market Entry Decisions in Consumer and Industrial Goods Markets. *Journal of Marketing*, 53(2), 80-91. doi: 10.2307/1251415
25. Karo, E., Müür, J., Kirs, M., Juuse, E., Ukrainski, K., Shin, Y... Terk, E. (2018). *Eesti ettevõtete osalemine rahvusvahelistes väärtusahelates ja poliitikameetmed kõrgemat lisandväärtust andvate tootmisprotsesside toetamiseks*. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikool, Tartu Ülikool ja Tallinna Ülikool. Külastatud: <https://www.etag.ee/wp-content/uploads/2018/06/Eesti-ettev%C3%B5tete-osalemine-rahvusvahelistes-v%C3%A4%C3%A4rtusahelates.pdf>
26. Kaup, M. (2018). *Eesti pelletitööstuse rahvusvaheline konkurentsivõime*. (Magistritöö). Tartu Ülikool, Tartu. Külastatud:

https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/59328/kaup_mait.pdf?sequence=1&isAllowed=y

27. Lofstrom, M., Bates, T., Parker S. C. (2014). Why are some people more likely to become small-businesses owners than others: Entrepreneurship entry and industry-specific barriers. *Journal of Business Venturing*, 29, 232–251. doi: <https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2013.01.004>
28. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. (2009). *Konkurentsivolukorra analüüside metoodika uuring*. Külastatud: https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/TOF/TOF_strat_arendusprojektid/23_konkurentsivolukorra_analyyside_metoodika_uuring_kv.pdf
29. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Rahandusministeerium (2019). *2018. aasta majandusülevaade*. Külastatud: https://www.mkm.ee/sites/default/files/majandusulevaade_2018.pdf
30. McAfee, R. P., Mialon, H. M., Williams, M. A. (2004). When are sunk costs barriers to entry? Entry barriers in economic and antitrust analysis. *The American Economic Review*, 94 (2), 461-465. URL: <https://www-jstor-org.ezproxy.utlib.ut.ee/stable/3592928>
31. Ministerial Conference on the Protection of Forests in Europe. (2007). *State of Europe's Forests 2007*. The MCPFE Report on Sustainable Forest Management in Europe. Külastatud: http://www.unece.org/fileadmin/DAM/timber/publications/State_of_europes_forests_2007.pdf
32. Nestor, M. (2016). Kuidas on 25 aasta jooksul muutunud Eesti majanduse struktuur? Külastatud: <https://www.seb.ee/foorum/majanduskeskkond/kuidas-25-aasta-jooksul-muutunud-eesti-majanduse-struktuur> 27.03.2020
33. Ots, M. (2019). Uuringu kohaselt annab metsa- ja puidusektor kümnendiku Eesti tööhõivest. *ERR*. Külastatud: <https://www.err.ee/960251/uuringu-kohaselt-annab-metsa-ja-puidusektor-kumnendiku-eesti-toohoivest> 21.03.2020
34. Pals, B.-M. (2014). *Eesti puidutööstusharu konkurentsivõime Euroopa riikide võrdluses*. (Bakalaureusetöö). Tartu Ülikool, Tartu. Külastatud:

https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/42220/pals_britt_marie.pdf?sequence=1&isAllowed=y

35. Pattnaik, C., Lu, Q., Gaur, A. S. (2018). Group Affiliation and Entry Barriers: The Dark Side Of Business Groups In Emerging Markets. *Journal of Business Ethics*, 153, 1051-1066. doi: <https://doi.org/10.1007/s10551-018-3914-2>
36. Pinn, M. (2015). Metsa- ja puidusektor kasvab majandusest kiiremini. *Äripäev*. Külastatud: <https://www.aripaev.ee/uudised/2015/06/15/metsa--ja-puidusektor-kasvab-majandusest-kiiremini>. 29.03.2020
37. Polli, L., Roolaht, T., Ukrainski, K., Varblane, U. (2004). *Eesti puidusektori tööstusklastriks kujunemise analüüs ja soovitud klatri arenguprobleemide lahendamiseks Euroopa Liidu kontekstis*. Külastatud: http://mattimar.ee/publikatsioonid/majanduspoliitika/2004/2004/5_Sektormajapol/46_Varblane_Ukrainski_Roolaht_Polli.pdf
38. Porter, M. E. (1976). Please Note Location of Nearest Exit: Exit Barriers and Planning. *California Management Review*, 19(2), 21-33. Külastatud: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.2307/41164693>
39. Porter, M. E. (2008). The Five Competitive Forces That Shape Strategy. *Harvard Business Review*. Külastatud: http://www.ibbusinessandmanagement.com/uploads/1/1/7/5/11758934/porters_five_forces_analysis_and_strategy.pdf
40. Puiduklaster. Klastrist. Külastatud: <https://puiduklaster.ee/klastrist/> 22.03.2020
41. Puidutööstuse konkurentsivõime arendamise klaster. (n.d.) *Strateegia aastateks 2016 – 2020*. Külastatud: <http://empl.ee/wp-content/uploads/2016/01/Klastri-strateegia.pdf>.
42. Riigi Teataja. (1997). *Eesti metsapoliitika heakskiitmine*. Külastatud: <https://www.riigiteataja.ee/akt/73663>. 06.04.2020
43. Shukla, R. (2019). Market Structure, Entry Barriers, and Firms' R&D Intensity: Panel Data Evidence from Electronics Goods Sector in India. *Journal of Industry, Competition and Trade*. doi: <https://doi.org/10.1007/s10842-019-00308-1>
44. Schmidt, I. (1990). Wettbewerbspolitik und Kartellrecht. 3. Aufl. Stuttgart. Viidatud Eerma, D. (n.d.-a). *Valitsuse poliitika erinõuetega tegevusalade tegevuslubade*

- väljastamisel.* Külastatud: <https://rito.riigikogu.ee/wordpress/wp-content/uploads/2016/03/Valitsuse-poliitika-erin%C3%B5uetega-tegevusalade-tegevuslubade-v%C3%A4ljastamisel.pdf> vahendusel
45. Säde, E. (2016). *Turutõkked ettevõtluse alustamisel Eesti ehitussektoris.* (Bakalaureusetöö). Tartu Ülikool, Tartu. Külastatud: http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/52637/sade_erehi.pdf?sequence=1&isAllowed=y
 46. Tallinn. Mööblitööstuse klaster. Külastatud: <https://www.tallinn.ee/est/klastrid/Mooblitoostuse-klaster> 22.03.2020
 47. UNICE (1995). Releasing Europe's Potential Through Targeted Regulatory Reform. Viidatud Wienert, H. (1997). *Regulation and Industrial Competitiveness: A Perspective for Regulatory Reform.* Külastatud: [http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=OCDE/GD\(97\)133&docLanguage=En](http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=OCDE/GD(97)133&docLanguage=En) vahendusel.
 48. Vene, R. (2017). *Ettevõtete kasu Kagu-Eesti puiduklastrisse kuulumisest.* (Magistritöö). Tartu Ülikool, Tartu. Külastatud: https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/57937/vene_raul.pdf?sequence=1&isAllowed=y
 49. Weizsacker, C. C. (1980). A Welfare Analysis of Barriers to Entry. *The Bell Journal of Economics*, 11(2), 399-420. URL: <https://www.jstor.org/stable/3003371>
 50. Wienert, H. (1997). Regulation and Industrial Competitiveness: A Perspective for Regulatory Reform. Külastatud: [http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=OCDE/GD\(97\)133&docLanguage=En](http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=OCDE/GD(97)133&docLanguage=En)

LISAD

Lisa 1. Bakalaureusetöö küsimustik

Olen Tartu Ülikooli majandusteaduskonna bakalaureuseastme viimase aasta tudeng Kristiina Raba ning oma lõputöös uurin alustavate ettevõtete turutõkkeid Eesti puidusektoris. Valimisse kuuluvad ettevõtted, kes on registreerinud end viimase aasta jooksul Äriregistris. Küsimustiku täitmine võtab 5–10 minutit ning kõiki vastuseid töödeldakse anonüümselt.

Küsimuste korral palun kirjutada e-maili aadressil: kristiinaraba3@gmail.com

Täna Teid oma panuse eest!

1. Palun märkige, millises harus tegutsete.
 - Puidutöötlemine.
 - Mööblitootmine.
 - Tselluloosi- ja paberitööstus.
2. Ettevõtte suurus töötajate arvu põhjal.
 - <10.
 - <50.
 - <250.
 - ≥250.
3. Kas olete pigem koduturule või ekspordile suunatud?
 - Koduturule.
 - Ekspordile.
4. Millist finantseerimisallikat olete ettevõttes peamiselt kasutanud?

- Omakapital.
 - Sõbrad.
 - Perekond.
 - Krediidiasutus.
 - Muu.
5. Kas peate klastrisuhteid puidusektoris oluliseks? Palun põhjendage.
6. Kuidas hindate puidusektori tehnoloogilist arengut automatiseerituse ja kõrgtehnoloogia kasutamise seisukohast?
- Kõrge tehnoloogiline areng.
 - Keskmine tehnoloogiline areng.
 - Madal tehnoloogiline areng.
7. Kas peate ettevõttes oluliseks/mitteoluliseks investeringuid tehnoloogiasse? Palun põhjendage.
8. Nimetage peamine omadus, mis iseloomustab tööjõuturгу Eesti puidusektoris.
9. Kas olete alustava ettevõtena tundnud turul olevate ettevõtete suuruseeliseid ning sellest tulenevaid kulueeliseid?
- Jah.
 - Ei.
10. Kas olete kaalunud taotleda ettevõtte arendamiseks mõeldud toetusi? Näiteks tehnoloogiliste uuenduste teostamiseks.
- Jah.
 - Ei.
11. Kas olete saanud eelmises küsimuses mainitud toetusi? Kui jah, siis mis otstarbel?
12. Kuidas hindate majanduspoliitikat turule sisenemise tingimuste kontekstis (litsentsid, regulatsioonid, keskkonna- ja ohutusnõuded jms)?
- Turule sisenemist soodustav.

- Turule sisenemist pärssiv.
- Neutraalne.

13. Kas leiate, et Eesti puidusektoris on turul juba tegutsevatel ettevõtetel eeliseid alustavate ettevõtete ees?

- Jah.
- Ei.

14. Palun märkige, milline on Teie hinnangul peamine alustavatel ettevõtetel esinev tõke Eesti puidusektoris.

- Turul olevate ettevõtete suuruseelistest ning efektiivsema tehnoloogia kasutuselevõttust tingitud mastaabisääst.
- Kapitalivajadus ning tarvidus investeerida konkureerimaks turul olevate ettevõtetega.
- Turul olevate ettevõtete infoeelised toormaterjali, tehnoloogia või kvaliteedieeliste kohta.
- Sobiva jaotuskanali leidmine või loomine.
- Valitsuse majanduspoliitilised piirangud.
- Mitte ükski neist.

15. Kui tunnete, et midagi olulist jäi küsimustikus mainimata, võite lisada selle alljärgnevasse lahtrisse.

SUMMARY

THE MARKET BARRIERS TO STARTING ENTREPRENEURSHIP IN THE ESTONIAN WOOD SECTOR

Kristiina Raba

The importance of the wood sector in the Estonian economy is mainly expressed by employment and export, which is why in order to maintain the sector's influence, it is relevant to ensure new companies' barrier-free entry into the market. In addition to the fact that new entrants increase efficiency and competitiveness in the wood sector, they also introduce new ideas that in turn drive existing companies to be more innovative. However, for starting companies there are certain barriers to entry. The author claims that for new entrants, easy access to the market in the wood sector is important, the subject matter is of topical interest and needs closer examination, as earlier works have not placed their focus on market entry barriers in this sector in Estonia.

The purpose of this study is to find out whether new companies face any barriers to their entry in the Estonian wood industry. In order to achieve the purpose, the author aims at performing the following research tasks:

- define the theoretical concept of market barriers to entry and explain the possibility of their occurrence in the economy;
- analyse the specifics of the wood industry;
- compile an overview of previous works and their results on the same topic;
- analyse the specifics of Estonian wood industry, describe the research method and collect the data relevant for the study;
- based on the results, assess the market barriers to entry for new entrants in the Estonian wood industry.

Market barriers can be broadly classified into barriers to entry and barriers to exit. Inherently, two types of market barriers are distinguished – structural and strategic barriers. While structural barriers result from market characteristics and do not depend on strategic moves, strategic barriers are linked with informed decisions in making entry into the market difficult for other companies. Market entry barriers have been described differently by authors, which is why there are no single definitions for the types of entry barriers. However, a common feature of the definitions is an advantage of incumbent firms over new entrants. The present study is based on potential market entry barriers introduced by Michael E. Porter.

Often, the existence of market entry barriers does not depend on the nature of the product or service of starting companies, but on the structure of the branch they wish to enter, that is why it is important to address the specifics of the wood sector.

The extensive amount of forested area in Estonia – which can also be seen as a natural competitive advantage - has served as the foundation for the development of the wood industry sector in Estonia. Technological advancements favour the creation of multi-faceted products and services, thus enabling to export products with greater added value. However, since the Estonian wood industry significantly relies on export, the main aim of clusters operating in that sector is enhancing competitive advantage and export. Therefore, Estonian wood industry is characterised by need for cooperation and clusters that would allow to compete with other leading forestry and wood industries. Moreover, the present thesis also highlighted that technological capability is vital for achieving competitive advantage within the sector, which is why companies must invest in technology. Furthermore, the sector is challenged by an ageing work force and lack of interest among specialists and young people. Technological innovations implemented with the aim of gaining a competitive advantage mean that less employees are required but this may also mean that the dire need for specialists is only intensifying. In addition to that, economic policy of the state must be consistent and supportive of the development of the sector in order to ensure competitiveness. The aim of Estonian economic policy is to secure legislation supportive of the industry that would serve to limit monopolies and promote free competition.

The author of the present thesis studied research conducted up to this point and found that the only sector-based study regarding market barriers in Estonia focused on construction industry. For the purpose of compiling the empirical section, the author chose to rely on the method of study concerning market barriers in construction industry and carried out a survey. The empirical section of this thesis concentrates on three industries that are a part of the wood industry according to the Estonian Classification of Economic Activities (EMTAK): forestry and logging, manufacture of pulp and paper, and manufacture of furniture. For carrying out the survey, a request was submitted to the Centre of Registers and Information Systems and on the basis of that request, the author put together a sample of businesses, which have been operating in the aforementioned fields for up to one year. The sample included 301 companies, 23% of which responded to the survey. The results outlined the market barriers of starting enterprises in the Estonian wood industry sector.

The empirical section revealed that the market structure characteristics of wood industry lay the foundation for entry barriers. The defining characteristic of the sector is the need for using technology, hence new companies must invest in technology to compete with companies already operating in that field. The survey indicated that most starting enterprises have up to ten employees, so they have been acquainted with the size and cost advantages of companies previously at the market. The advantages listed beforehand owe to the use of more effective technologies, thusly even more increasing the need for investments for new companies. However, it is still pointed out that due to several beneficial factors, clusters still assist new companies in managing more successfully. Since making investments in technology it is not reasonable or affordable for many new companies, belonging to a cluster may mean access to the required technologies. The importance of clusters is also expressed by the need for cooperation in the Estonian small-scale market. Despite the state's wish to use economic policy for creating favourable conditions for the development of the industry, new companies still perceive it as neutral. Nevertheless, economic policy does not impose barriers for beginning companies within the wood industry.

Moreover, the results also show that most new companies have experienced the privileged position of companies previously at the market, which is why they have hit barriers upon

entry into the market. During the analysis of the empirical section of this thesis, it emerged that the greatest barrier is the need for capital – the need for investments that are prescribed by the structural characteristics of the market and are essential for ensuring competitiveness. Most new companies finance their investments on the account of equity capital. Assessments of market barriers and the underlying market structural characteristics were similar in the comparison between different fields of activities. The main difference concerned size advantage and became evident in a comparison between furniture manufacturers and wood processing enterprises. In the Estonian wood industry, companies manufacturing furniture claim that they benefit less from size advantage than companies that operate in wood processing. On the basis of that, when compared to wood processing, finding or creating distribution channels were assessed as greater obstacles than the economies of scale from size and cost advantages. Since the survey sample of the empirical section did not include any companies manufacturing paper or pulp, further research could focus on market barriers impacting the latter and analyse whether market structural characteristics are the cause of market barriers when it comes to enterprises manufacturing paper and pulp. It would also be beneficial to study whether the wood industry also deals with exit barriers.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kristiina Raba

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose Ettevõtlusega alustamisel kaasnevad turutõkked Eesti puidusektoris, mille juhendaja on Diana Eerma, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Kristiina Raba

12.05.2020